

Міністерство освіти і науки України
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ННІ – Навчально-науковий інститут економіки, управління і бізнесу
ім. Г.Е.Вейнштейна

Кафедра – Фінансів, обліку та аудиту

Ступінь вищої освіти – перший (бакалавр)

Спеціальність – 071 «Облік і оподаткування»

Освітня програма – «Облік і аудит»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

**на тему: «Необоротні активи ТОВ «Чорноморська іграшка»: облік
та аналіз»**

ШИФР КРБ.ФОтаА.1.579-03.4.6

Здобувачки: _____ **Марощук О.А.**

Керівник: _____ **доц. Скляр Л.Б**

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від ” 4 “ червня 2026 р., протокол № 14.

Завідувач кафедри фінансів, обліку

та аудиту

_____ **Наталія КУПРІНА**

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ННІ – Навчально-науковий інститут економіки, управління
і бізнесу ім. Г.Е.Вейнштейна

Кафедра – Фінансів, обліку та аудиту

Ступінь вищої освіти – перший (бакалавр)

Спеціальність – 071 «Облік і оподаткування»

Освітня програма – «Облік і аудит»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри фінансів, обліку та аудиту

«___» _____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧКИ

Марощук Ольги Андріївни

-
1. Тема роботи: *«Необоротні активи ТОВ «Чорноморська іграшка»:
облік та аналіз»*

Затверджена наказом ОНТУ від 24 жовтня 2025 р. наказ № 579-03

2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи **4 червня 2026 р.**
3. Вихідні дані до роботи: *Звітні дані про діяльність підприємства за
два роки.*
4. Перелік питань, які потрібно розробити: *Сутність, значення та за-
конодавча база обліку необоротних активів. Техніко-економічна
характеристика підприємства та аналіз необоротних активів за
два роки на ньому. Організація бухгалтерського обліку на підпри-
ємстві та обліку необоротних активів на ньому. Висновки та
пропозиції.*
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових
креслень) *таблиць – 31 , рисунків – 3 .*

6. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи, що стосуються їх:

Розділ	Консультант (вчене звання, П.І. п-Б)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

7. Дата видачі завдання **2 лютого 2026 р.**

Керівник _____ Скляр Л.Б.

Завдання прийняв до виконання _____ Марощук О.А

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1. <i>Розробка теоретичного розділу кваліфікаційної роботи</i>	2.02.26 - 10.03.26	
2. <i>Техніко-економічна характеристика підприємства та економічний аналіз за напрямом кваліфікаційної роботи за два роки або</i>	11.03.26 - 11.04.26	
3. <i>Організація бухгалтерського обліку на підприємстві та обліку за напрямом кваліфікаційної роботи на ньому</i>	12.04.26 - 25.05.26	
4. <i>Оформлення кваліфікаційної роботи</i>	26.05.26 - 4.06.26	

Здобувачка вищої освіти _____ Марощук О.А

Керівник роботи _____ Скляр Л.Б.

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувачка вищої освіти Марощук О.А. _____

АНОТАЦІЯ
кваліфікаційної роботи на тему: «Необоротні активи
ТОВ «Чорноморська іграшка»: облік та аналіз»

У першому розділі розкрито економічну сутність необоротних активів, їх класифікацію, оцінку та особливості відображення в системі бухгалтерського обліку, а також досліджено нормативно-правову базу, що регулює облік необоротних активів в Україні. Окрему увагу приділено характеристиці синтетичного й аналітичного обліку необоротних активів, документальному оформленню операцій з їх надходження, амортизації, поліпшення, ремонту та вибуття, а також відображенню інформації про них у фінансовій звітності.

У другому розділі здійснено аналіз основних фінансово-економічних показників діяльності ТОВ «Чорноморська іграшка» за 2023–2024 роки, а також проведено дослідження стану, структури, динаміки, руху та ефективності використання необоротних активів підприємства.

У третьому розділі досліджено організацію бухгалтерського обліку та аудиту необоротних активів у ТОВ «Чорноморська іграшка». Розглянуто порядок ведення обліку основних засобів та інших необоротних матеріальних активів, особливості обліку капітальних інвестицій і амортизації, а також визначено найбільш поширені ризики та порушення у сфері обліку й контролю необоротних активів.

У висновках узагальнено результати дослідження теоретичних і практичних аспектів обліку, аналізу та аудиту необоротних активів ТОВ «Чорноморська іграшка», а також сформульовано рекомендації щодо вдосконалення бухгалтерського обліку необоротних активів з метою підвищення ефективності господарської діяльності підприємства.

Кваліфікаційна робота містить :

текстової частини	— 83 с.
таблиць	— 31
рисунків	— 3
додатків	— 3

ЗМІСТ

	С
ВСТУП	5
1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ОБЛІКУ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ	10
1.1. Економічна сутність, класифікація та оцінка необоротних активів	10
1.2. Нормативно-правова база фінансового та податкового обліку необоротних активів	16
1.3. Організація бухгалтерського обліку необоротних активів за національними стандартами	21
1.4. Синтетичний та аналітичний облік необоротних активів	26
2. ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТОВ «ЧОРНОМОРСЬКА ІГРАШКА»	34
2.1. Організаційно-економічна характеристика ТОВ «Чорноморська іграшка»	34
2.2. Методика та економічний аналіз необоротних активів підприємства	38
3. СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ І АУДИТУ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ У ТОВ «ЧОРНОМОРСЬКА ІГРАШКА»	55
3.1. Характеристика організації обліку на підприємстві	55
3.2. Аналітичний і синтетичний облік необоротних активів у ТОВ «Чорноморська іграшка»	59
3.3. Методичні засади аудиту необоротних активів у ТОВ «Чорноморська іграшка»	66
3.4. Напрями удосконалення організації та методики обліку та аналізу необоротних активів у ТОВ «Чорноморська іграшка»	72
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84
ДОДАТКИ	90

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку національної економіки та посилення вимог до якості інформаційного забезпечення управління підприємством особливого значення набувають питання обліку, аналізу та контролю необоротних активів. Саме необоротні активи формують матеріально-технічну базу суб'єкта господарювання, забезпечують здійснення операційної діяльності, визначають виробничий потенціал підприємства та істотно впливають на рівень його конкурентоспроможності, фінансової стійкості й результативності функціонування.

Для виробничих підприємств роль необоротних активів є особливо ваговою, оскільки від рівня забезпеченості основними засобами, ступеня їх технічної придатності, інтенсивності оновлення, правильності визнання, оцінки та нарахування амортизації залежить безперервність виробничого процесу та ефективність використання ресурсного потенціалу. У зв'язку з цим належна організація бухгалтерського обліку і проведення ґрунтовного економічного аналізу необоротних активів є необхідною передумовою прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо відтворення, модернізації та підвищення ефективності використання довгострокових активів підприємства.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що в умовах трансформації економічного середовища, змін у нормативно-правовому регулюванні бухгалтерського обліку та оподаткування, а також зростання потреб внутрішніх і зовнішніх користувачів у достовірній аналітичній інформації суттєво підвищуються вимоги до якості облікового відображення необоротних активів. Практика господарювання свідчить, що помилки у формуванні первісної вартості, документальному оформленні руху об'єктів, визначенні строків корисного використання, нарахуванні амортизації, відображенні поліпшень, ремонту та вибуття активів можуть призводити до

викривлення показників фінансової звітності, неправильного визначення фінансових результатів і зниження ефективності управління майном підприємства.

Теоретичні та прикладні аспекти обліку, аналізу й аудиту необоротних активів знайшли відображення у працях вітчизняних науковців, серед яких Ф. Ф. Бутинець, М. Т. Білуха, Т. В. Микитенко, В. М. Пархоменко, Г. М. Давидов та інші. Водночас динамічність нормативних змін і потреба адаптації методичних підходів до особливостей діяльності конкретного підприємства зумовлюють необхідність подальших досліджень у цій сфері.

Практичне значення обраної теми посилюється тим, що об'єктом дослідження є ТОВ «Чорноморська іграшка» - виробниче підприємство з тривалою історією діяльності, яке здійснює господарську діяльність у сфері оброблення металів, зокрема лакування та літографування, та використовує у виробничому процесі значну кількість основних засобів і інших необоротних активів. Результати економічного аналізу діяльності підприємства свідчать про наявність окремих негативних тенденцій, зокрема зниження обсягів виробництва і реалізації продукції, скорочення продуктивності праці, зменшення фондівіддачі та погіршення фінансових результатів, що обумовлює необхідність поглибленого дослідження стану, руху та ефективності використання необоротних активів цього суб'єкта господарювання.

Нормативно-правову основу дослідження становлять Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Податковий кодекс України, Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів», План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і

організацій, Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів та інші нормативні документи, що регламентують порядок визнання, оцінки, обліку, амортизації та відображення у звітності необоротних активів.

Метою кваліфікаційної роботи є узагальнення теоретичних положень і розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення обліку та аналізу необоротних активів ТОВ «Чорноморська іграшка» на основі дослідження їх економічної сутності, нормативного регулювання, чинної практики облікового відображення та результативності використання.

Відповідно до поставленої мети у роботі передбачено вирішення таких *завдань*:

- розкрити економічну сутність необоротних активів, узагальнити їх класифікаційні ознаки та особливості оцінки в системі бухгалтерського обліку;
- дослідити чинне нормативно-правове регулювання фінансового та податкового обліку необоротних активів в Україні;
- узагальнити теоретико-методичні підходи до організації синтетичного й аналітичного обліку необоротних активів;
- надати організаційно-економічну характеристику ТОВ «Чорноморська іграшка» та оцінити основні результати його фінансово-господарської діяльності;
- здійснити аналіз складу, структури, динаміки, технічного стану та ефективності використання необоротних активів підприємства;
- дослідити практику документального оформлення, синтетичного та аналітичного обліку необоротних активів на підприємстві;
- оцінити особливості організації внутрішнього контролю та аудиту необоротних активів ТОВ «Чорноморська іграшка»;
- обґрунтувати напрями вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління необоротними активами досліджуваного підприємства.

Об'єктом дослідження є процеси формування, руху, відтворення, облікового відображення та використання необоротних активів у ТОВ «Чорноморська іграшка».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних положень бухгалтерського обліку, економічного аналізу та контролю необоротних активів підприємства.

У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні *методи* пізнання, зокрема: монографічний і бібліографічний - для вивчення наукових праць, нормативних актів і методичних джерел; методи теоретичного узагальнення, систематизації, групування та порівняння - для дослідження економічної сутності й класифікації необоротних активів; горизонтальний, вертикальний, коефіцієнтний, порівняльний і факторний аналіз - для оцінки складу, структури, руху, технічного стану та ефективності використання необоротних активів підприємства; табличний і графічний методи - для наочного подання результатів дослідження.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти України, наукові праці вітчизняних учених, фінансова, статистична та внутрішня звітність ТОВ «Чорноморська іграшка», первинні документи, реєстри синтетичного й аналітичного обліку, матеріали щодо організації облікової політики, інвентаризації та внутрішнього контролю необоротних активів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання запропонованих висновків і рекомендацій для вдосконалення обліку, аналізу, внутрішнього контролю та інформаційного забезпечення управління необоротними активами на досліджуваному підприємстві.

Основні теоретичні та практичні результати дослідження доповідалися, отримали позитивну оцінку та були апробовані на VIII Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні аспекти соціально еко-

номічного розвитку України: погляд молоді» (16-17 квітня 2026 року) та на науковому колоквіуму «Дослідження сучасних аспектів та інструментів: фінансів, банкінгу, фінансового обліку, аналізу та аудиту в системі управління діяльністю суб'єктів національної економіки» 17 квітня 2026 р. (додаток А).

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 92 сторінки, у тому числі 83 сторінки основного тексту, список використаних джерел зі 44 найменувань на 6 сторінках, 3 додатки обсягом 3 сторінки. Робота містить 3 рисунка і 31 таблиця.

1. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ОБЛІКУ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ

1.1. Економічна сутність, класифікація та оцінка необоротних активів

У сучасній системі бухгалтерського обліку необоротні матеріальні активи посідають чільне місце серед об'єктів обліку суб'єктів господарювання. Їх склад, структура та вартість значною мірою визначають виробничий потенціал підприємства, його конкурентоспроможність та здатність генерувати економічні вигоди у довгостроковій перспективі. Дослідження економічної сутності необоротних матеріальних активів є необхідною передумовою для організації їх ефективного обліку та управління.

Категорія «необоротні активи» є основоположною в системі бухгалтерського обліку. Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73, необоротні активи – це всі активи, що не є оборотними [21]. Водночас Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV визначає активи як ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому [33].

Необоротні активи підприємства можна поділити на 4 основні групи: необоротні матеріальні активи, нематеріальні активи, фінансові інвестиції та довгострокова дебіторська заборгованість.

Нематеріальні активи займають особливе місце у структурі активів підприємства, оскільки не мають матеріальної форми, однак здатні приносити економічні вигоди впродовж тривалого часу. НП(С)БО 8 регулює методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про нематеріальні активи та розкриття інформації про них у фінансовій звітності [25]. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів

конкретизують, що нематеріальними активами вважаються немонетарні активи, які не мають матеріальної форми та можуть бути ідентифіковані [17].

Економічна сутність нематеріальних активів полягає у втіленні прав, привілеїв, об'єктів інтелектуальної власності, програмного забезпечення, комерційних позначень, ліцензій, патентів і подібних ресурсів, які підприємство контролює та використовує у господарській діяльності. Їх цінність проявляється не у фізичному змісті, а у здатності забезпечувати доходи, конкурентні переваги та розширення ринкових можливостей суб'єкта господарювання. Водночас визнання таких активів у бухгалтерському обліку потребує дотримання критеріїв ідентифікованості, контролю та очікування майбутніх економічних вигід, що є ключовою умовою достовірного відображення в балансі [17; 25; 30].

Фінансові інвестиції відображають вкладення підприємства в інші підприємства, корпоративні права, цінні папери та інші фінансові інструменти з метою одержання доходу, приросту капіталу або інших вигід. НП(С)БО 12 визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інвестиції, операції із спільної діяльності та її розкриття у фінансовій звітності [23]. Економічно фінансові інвестиції виступають інструментом перерозподілу вільних грошових ресурсів і забезпечують диверсифікацію активів підприємства, підвищення дохідності та реалізацію стратегічних інтересів інвестора [23].

Довгострокова дебіторська заборгованість є окремим різновидом активів, що характеризує права вимоги підприємства до інших осіб щодо отримання грошових коштів або інших активів у строк, який перевищує дванадцять місяців з дати балансу. Основним документом для її обліку є НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», яке передбачає поділ заборгованості на поточну і довгострокову, а межа між ними визначається строком погашення у 12 місяців [7; 23]. З економічної точки зору довгострокова дебіторська заборгованість означає вилучення частини ресурсів підприємства з активного обо-

роту на тривалий період, що потребує належної оцінки, контролю та управління ризиками неповернення [7; 26].

У науковій літературі існують різні підходи до трактування поняття «необоротні матеріальні активи». Так, Ф.Ф. Бутинець визначає їх як матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання у процесі виробництва або постачання товарів та послуг, надання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він більше одного року) [2]. Подібне розуміння поділяють також В.М. Пархоменко та М.Д. Корінько, акцентуючи на довгостроковому характері використання таких активів [28].

М.Т. Білуха і Т.В. Микитенко розглядають необоротні матеріальні активи як сукупність матеріально-речових цінностей, що функціонують у виробничій та невиробничій сферах діяльності протягом тривалого часу (понад один рік), зберігають свою натурально-речову форму та поступово переносять свою вартість на виготовлений продукт шляхом нарахування амортизації [1]. Г.М. Давидов наголошує на тому, що необоротні матеріальні активи є найбільш стабільною частиною майна підприємства і відображають його матеріально-технічну базу [6].

Відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 92 (зі змінами та доповненнями), основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [32].

До складу необоротних матеріальних активів у бухгалтерському обліку відповідно до діючого Плану рахунків (наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291) включаються: основні засоби (рахунок 10); інші необо-

ротні матеріальні активи (рахунок 11); довгострокові біологічні активи (рахунок 16) [8]. Ці об'єкти об'єднує спільна ознака – матеріальна (фізична) форма та тривалий строк корисного використання.

Таблиця 1.1 - Підходи науковців до визначення поняття необоротні матеріальні активи»*

Автор	Визначення	Джерело
Ф.Ф. Бутинець	Матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання у виробничому процесі строком більше одного року та поступово переносять свою вартість на продукт праці	[2]
В.М. Пархоменко	Сукупність матеріальних та нематеріальних активів підприємства, що тривалий час використовуються у господарській діяльності та зберігають свою натурально-речову форму	[28]
М.Т. Білуха	Матеріально-речові цінності виробничої та невиробничої сфер, що функціонують понад один рік і поступово переносять вартість на готову продукцію	[1]
Г.М. Давидов	Найбільш стабільна частина майна підприємства, що відображає матеріально-технічну базу та служить основою виробничого потенціалу	[6]
П(С)БО 7	Матеріальні активи, очікуваний строк корисного використання яких перевищує один рік, призначені для виробництва, надання послуг, оренди або адміністративних функцій	[32]

**складено автором на основі джерел [1–2; 6; 28; 32]*

Аналіз наведених підходів свідчить про те, що попри певні відмінності у формулюваннях, більшість науковців єдині в наступних ключових ознаках необоротних матеріальних активів: матеріально-речова форма; строк корисного використання понад один рік; здатність приносити економічні вигоди підприємству; поступове перенесення вартості на результат діяльності через механізм амортизації.

Класифікація необоротних матеріальних активів є важливою умовою організації їх ефективного обліку. Залежно від мети та завдань класифікації виділяють різні ознаки групування. В обліковій науці та практиці найбільш поширеними є класифікація за функціональним призначенням, за галузевою ознакою, за характером участі у виробничому процесі, за ознакою належності, за ступенем зношеності тощо [11].

Класифікацію необоротних матеріальних активів за основними ознаками наведено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Класифікація необоротних матеріальних активів за основними ознаками*

Ознака класифікації	Групи	Характеристика
За функціональним призначенням	Виробничі / Невиробничі	Призначені для основної діяльності або для соціально-культурних потреб
За галузевою ознакою	Промислові, сільськогосподарські, транспортні та ін.	Визначаються галуззю діяльності підприємства
За характером участі у виробництві	Діючі / Недіючі / Запасні	Ступінь залучення до операційного процесу
За ознакою належності	Власні / Орендовані	Права власності підприємства на об'єкт
За ступенем зношеності	Придатні / Частково зношені / Повністю зношені	Технічний стан об'єкта
За натурально-речовим складом	Будівлі, споруди, машини, транспорт, інвентар та ін.	Відповідає субрахункам рахунку 10 П(С)БО

**складено автором на основі джерел [2; 11; 32]*

Відповідно до П(С)БО 7, основні засоби поділяються на групи (п. 5.1): земельні ділянки; капітальні витрати на поліпшення земель; будинки, споруди та передавальні пристрої; машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти, прилади, інвентар (меблі); тварини; багаторічні насадження; інші основні засоби [32]. Окрему групу становлять інші необоротні матеріальні активи (п. 5.2 П(С)БО 7), до яких належать: бібліотечні фонди; малоцінні необоротні матеріальні активи (МНМА); тимчасові (нетитульні) споруди; природні ресурси; інвентарна тара; предмети прокату; інші необоротні матеріальні активи [32].

Для цілей податкового обліку відповідно до пп. 138.3.3 Податкового кодексу України основні засоби та інші необоротні активи класифіковано за 16 групами з встановленими мінімально допустимими строками амортизації. Так, група 1 (земельні ділянки) – строк не встановлено; група 3 (будівлі) – 20 років; група 4 (машини та обладнання) – 5 років; група 5 (транспортні засоби) – 5 років; група 6 (інструменти, прилади, інвентар, меблі) – 4 роки тощо [29]. Ця класифікація відрізняється від бухгалтерської та потребує ведення окремих податкових реєстрів.

Таблиця 1.3 - Класифікація груп необоротних активів за Податковим кодексом України*

№ групи	Склад групи	Мін. строк амортизації, років
1	Земельні ділянки	не встановлено
2	Капітальні витрати на поліпшення земель	15
3	Будівлі (20 р.), споруди (15 р.), передавальні пристрої (10 р.)	10–20
4	Машини та обладнання (в т.ч. ЕОМ – 2 р.)	2–5
5	Транспортні засоби	5
6	Інструменти, прилади, інвентар, меблі	4
7	Тварини	6
8	Багаторічні насадження	10
9	інші основні засоби	12
10	бібліотечні фонди	-
11	малоцінні необоротні матеріальні активи	-
12	тимчасові (нетитульні) споруди	5
13	природні ресурси	-
14	інвентарна тара	6
15	предмети прокату	5
16	довгострокові біологічні активи	7

**складено автором на основі [29]*

Оцінка необоротних матеріальних активів є центральним елементом системи їх обліку та звітності. Відповідно до П(С)БО 7 розрізняють такі види вартості основних засобів: первісна вартість, переоцінена вартість, залишкова вартість, справедлива вартість, вартість, що амортизується, та ліквідаційна вартість [32].

Первісна вартість – це історична (фактична) собівартість необоротних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) необоротних активів (п. 4 П(С)БО 7) [32]. До первісної вартості включаються: суми, сплачені постачальникам; суми ввізного мита; суми непрямих податків; витрати на страхування ризиків доставки; витрати на встановлення, монтаж та налагодження; інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням активу до стану, придатного для використання.

Залишкова вартість визначається як різниця між первісною (переоціненою) вартістю та сумою накопиченої амортизації (зносу). Вартість, що амортизується (амортизована вартість), являє собою первісну або переоцінену ва-

ртість необоротних активів за вирахуванням їх ліквідаційної вартості [32].

Математично це можна виразити так:

$$AB = PB - LB,$$

де АВ – вартість, що амортизується; ПВ – первісна (або переоцінена) вартість; ЛВ – ліквідаційна вартість об'єкта [12].

Переоцінена вартість застосовується у разі здійснення підприємством переоцінки необоротних активів, якщо залишкова вартість об'єкта суттєво відрізняється від його справедливої вартості на дату балансу. Переоцінка може бути як дооцінкою (збільшенням балансової вартості), так і уцінкою (зменшенням). Справедлива вартість – це сума, за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання в операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами [32].

Таблиця 1.4 - Характеристика видів вартості необоротних матеріальних активів за П(С)БО 7*

Вид вартості	Визначення	Сфера застосування
Первісна вартість	Фактична собівартість придбання або створення об'єкта	Зарахування на баланс, первісне визнання
Переоцінена вартість	Справедлива вартість на дату переоцінки за вирахуванням зносу	Після проведення переоцінки
Залишкова вартість	Різниця між первісною (переоціненою) вартістю та накопиченою амортизацією	Відображення в балансі
Справедлива вартість	Ринкова ціна в операції між незалежними сторонами	Переоцінка, безоплатне отримання
Вартість, що амортизується	Первісна (переоцінена) вартість мінус ліквідаційна вартість	База для нарахування амортизації
Ліквідаційна вартість	Очікувана вартість реалізації об'єкта після завершення строку використання	Розрахунок амортизованої вартості

**складено автором на основі П(С)БО 7 «Основні засоби» [32]*

1.2. Нормативно-правова база фінансового та податкового обліку необоротних активів

Нормативно-правове регулювання обліку необоротних активів в Україні являє собою багаторівневу систему, яка охоплює законодавчі акти, національні положення (стандарты) бухгалтерського обліку, методичні рекомендації та внутрішні документи підприємств. Формування та вдосконалення цієї

системи відбувалося поступово з урахуванням потреб практики та вимог міжнародних стандартів фінансової звітності.

Базовим законодавчим актом у сфері бухгалтерського обліку є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV (з подальшими змінами та доповненнями). Цей Закон визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні, встановлює принципи бухгалтерського обліку та основні вимоги до суб'єктів господарювання [33]. Важливою нормою є положення ст. 3 Закону, згідно з яким бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку, який ведеться підприємством, а фінансова, податкова, статистична та інші види звітності, що використовують грошовий вимірник, ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку.

Центральне місце в нормативній базі обліку необоротних активів займають Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. Основним стандартом, що регулює облік основних засобів, є П(С)БО 7 «Основні засоби», затверджений наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 92 [32]. На рівні методологічного регулювання застосовуються також НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи», НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», НП(С)БО 12 «Фінансові інвестиції», а також План рахунків і методичні рекомендації Міністерства фінансів України [8; 17; 23; 24; 25; 26].

Поряд з зазначеними стандартами у системі нормативного регулювання обліку необоротних активів функціонують й інші стандарти. Зокрема, П(С)БО 28 «Зменшення корисності активів», затверджений наказом Міністерства фінансів України від 24.12.2004 № 817, встановлює порядок визнання і відображення в обліку зменшення корисності активів та відновлення їх корисності [31]. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (2013) регулює порядок відображення необоротних активів у балансі та примітках до фінансової звітності [21].

План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом

Міністерства фінансів України № 291, є основою для систематизації інформації про досліджувані об'єкти на рахунках бухгалтерського обліку [8]. Саме через рахунки класів необоротних та фінансових активів забезпечується узагальнення даних щодо наявності, руху, переоцінки, амортизації, погашення та вибуття відповідних активів [8]. Крім того, важливу роль відіграють інструктивні та методичні документи, зокрема Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів та типові форми первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів [17; 24].

Для підприємств, які ведуть облік за національними стандартами, нормативна база передбачає чітке розмежування сфер застосування стандартів. НП(С)БО 12 застосовується підприємствами незалежно від форм власності, крім бюджетних установ та підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності [23]. Аналогічно НП(С)БО 8 і НП(С)БО 10 регламентують порядок визнання, оцінки та розкриття інформації стосовно відповідних об'єктів обліку у фінансовій звітності [2; 25; 26].

Таблиця 1.5 - Нормативно-правова база обліку необоротних активів в Україні*

Рівень регулювання	Назва документа	Реквізити	Сфера регулювання
І рівень (Закони)	ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	від 16.07.1999 № 996-XIV	Правові засади організації обліку та звітності
	Податковий кодекс України	від 02.12.2010 № 2755-VI	Податкова амортизація, групи ОЗ (пп. 138.3.3)
II рівень (НП(С)БО)	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Наказ МФУ від 07.02.2013 №73	Склад фінансової звітності, відображення необоротних активів
	П(С)БО 7 «Основні засоби»	Наказ МФУ від 27.04.2000 № 92	Визнання, оцінка, облік та розкриття інформації про ОЗ
	НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи»	Наказ МФУ від 18.10.1999 № 242	Визнання, оцінка, облік та розкриття інформації про НА
	НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»	Наказ МФУ від 08.10.1999 № 237	Визнання та оцінки дебіторської заборгованості, її поділ на поточну і довгострокову

Продовження табл. 1.5.

Рівень регулювання	Назва документа	Реквізити	Сфера регулювання
	НП(С)БО 12 «Фінансові інвестиції»	Наказ МФУ від 26.04.2000 № 91	Облік фінансових інвестицій та операцій із спільної діяльності
	П(С)БО 28 «Зменшення корисності активів»	Наказ МФУ від 24.12.2004 № 817	Тестування на зменшення корисності
	П(С)БО 32 «Інвестиційна нерухомість»	Наказ МФУ від 02.07.2007 № 779	Облік інвестиційної нерухомості
	П(С)БО 14 «Оренда»	Наказ МФУ від 28.07.2000 № 181	Облік орендованих об'єктів ОЗ
III рівень (Метод рекомендації)	Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів	Наказ МФУ від 30.09.2003 № 561	Методичні роз'яснення до П(С)БО 7
	Методрекомендації з бухг. обліку нематеріальних активів	Наказ МФУ від 16.11.2009 № 1327	Облік НМА у суб'єктів господарювання
IV рівень (Плани рахунків)	План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій	Наказ МФУ від 30.11.1999 № 291	Система рахунків (р-ки 10, 11, 13, 15)
	Типові форми первинних документів з обліку ОЗ (ОЗ-1 – ОЗ-9)	Наказ Мінстату від 29.12.1995 № 352	Первинна документація з руху ОЗ
V рівень (Внутрішні документи)	Наказ про облікову політику підприємства	Формується підприємством	Вибір методів амортизації, оцінки та класифікації

**складено автором на основі джерел [7; 17; 23; 24; 25; 26; 29; 31; 32; 33; 39]*

Суттєвим документом для практики є Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 30.09.2003 № 561 (зі змінами). Цей документ деталізує положення П(С)БО 7 та надає роз'яснення щодо практичного застосування

стандарту, зокрема в частині визначення первісної вартості за різних способів надходження основних засобів, нарахування амортизації різними методами, відображення результатів переоцінки тощо [15].

У сфері податкового обліку основним регулятором є Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Розділ III ПКУ встановлює порядок визначення об'єкта оподаткування з податку на прибуток, зокрема визначення різниць, пов'язаних з амортизацією основних засобів. Відповідно до п. 138.3 ПКУ розрахунок амортизації основних засобів або нематеріальних активів для визначення різниць здійснюється відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності з урахуванням обмежень, встановлених ПКУ [29].

Зокрема, пп. 138.3.3 ПКУ встановлює мінімально допустимі строки амортизації за 16 групами основних засобів. Ці строки є обмежуючим критерієм: якщо підприємство у бухгалтерському обліку встановило менший строк корисного використання, ніж передбачено ПКУ, то для цілей податкового обліку застосовується мінімальний строк згідно з ПКУ [29]. Це породжує тимчасові податкові різниці та ускладнює облікові процедури.

Важливим аспектом нормативного регулювання є також положення про прискорену амортизацію. Так, відповідно до п. 43¹ підрозд. 4 розд. XX «Перехідні положення» ПКУ, платники податку мають право застосовувати прискорену амортизацію (зі строком 2 роки) для об'єктів 4-ї та 5-ї груп, введених в експлуатацію після 01.08.2024 [29]. Ця норма є актуальною з огляду на необхідність прискореного оновлення матеріально-технічної бази підприємств в умовах воєнного стану в Україні.

З 1 січня 2025 року набули чинності зміни до НП(С)БОДС 122 «Нематеріальні активи» та НП(С)БОДС 129 «Інвестиційна нерухомість», внесені наказами Міністерства фінансів України від 11.07.2024 № 338 та від 08.07.2024 № 329 відповідно [34]. Ці зміни суттєво впливають на порядок визнання та оцінки відповідних об'єктів у суб'єктів державного сектору.

1.3. Організація бухгалтерського обліку необоротних активів за національними стандартами

Організація бухгалтерського фінансового обліку необоротних матеріальних активів охоплює сукупність методів, прийомів та процедур, спрямованих на повне, своєчасне та достовірне відображення інформації про наявність, рух, стан та вартість необоротних активів. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій несе власник або уповноважений орган управління підприємства [33].

У практичній площині облік необоротних активів охоплює надходження, створення, придбання, введення в експлуатацію, амортизацію, переоцінку, зменшення корисності та вибуття.

Облікова політика підприємства щодо необоротних активів є основним внутрішнім регулятором організації їх обліку. Відповідно до НП(С)БО 1, П(С)БО 7 та НП(С)БО 8 у наказі про облікову політику підприємство зобов'язане визначити: методи нарахування амортизації; строки корисного використання (або виробітку) за групами основних засобів та нематеріальних активів; вартісний поріг для визнання активів малоцінними необоротними матеріальними активами; порядок переоцінки та тестування на зменшення корисності [17; 21; 25; 32]. Важливим організаційним аспектом є розмежування витрат на дослідження і розробки, адже актив визнається на етапі розробок лише за дотримання відповідних критеріїв стандарту [30].

Зміни, внесені до НП(С)БО 8, акцентують увагу на необхідності перегляду строку корисного використання, ліквідаційної вартості та методу амортизації на кінець звітного року, якщо очікуються зміни умов отримання майбутніх економічних вигід [39]. Окремо стандартом уточнено підхід до нематеріальних активів з невизначеним строком корисного використання, які також оцінюються на наявність ознак невизначеності такого строку [39]. Отже,

після внесення змін надамо в таблиці 1.6 характеристику організації обліку нематеріальних активів.

Таблиця 1.6 - Характеристика організації обліку нематеріальних активів*

Елемент організації	Зміст	Нормативна основа
Визнання активу	Ідентифікованість, відсутність матеріальної форми, очікування майбутніх економічних вигід	НП(С)БО 8; Методичні рекомендації
Первинні документи	Оформлення надходження, введення в експлуатацію, переміщення та вибуття об'єктів права інтелектуальної власності	Типові форми первинного обліку, наказ Мінфіну № 732
Амортизація	Нараховується за встановленим методом з урахуванням строку корисного використання	НП(С)БО 8
Перегляд параметрів обліку	Наприкінці року переглядаються строк використання, ліквідаційна вартість та метод амортизації за наявності змін очікувань	Зміни до НП(С)БО 8
Інвентаризація і контроль	Підтвердження наявності прав, чинності документів та коректності відображення у звітності	Закон № 996-XIV; Методичні рекомендації

**складено автором на основі джерел [17; 24; 25; 33; 39]*

Організація обліку фінансових інвестицій базується на визначенні мети придбання, строку утримання, виду інструмента та способу подальшої оцінки. НП(С)БО 12 визначає методологічну основу відображення таких активів, а План рахунків забезпечує їх систематизацію у бухгалтерському обліку [8; 23]. У процесі організації обліку важливо забезпечити аналітичне групування за об'єктами інвестування, емітентами, строками утримання, джерелами фінансування та рівнем впливу інвестора на об'єкт інвестування [8; 23].

Довгострокова дебіторська заборгованість, на відміну від поточної, не погашається протягом дванадцяти місяців з дати балансу, тому потребує окремого облікового підходу та контролю. НП(С)БО 10 закріплює поділ дебіторської заборгованості на поточну й довгострокову [7; 26]. Організація її обліку має включати належне документальне оформлення договорів, графіків погашення, обґрунтування строків, інвентаризацію розрахунків та контроль за зміною статусу заборгованості у разі наближення строку погашення [26; 33].

Практична цінність належної організації обліку фінансових інвестицій і довгострокової дебіторської заборгованості полягає у забезпеченні достовірності фінансової звітності, своєчасному виявленні ризиків неповернення коштів та прийнятті ефективних управлінських рішень. Крім того, така організація обліку сприяє внутрішньому контролю за рухом фінансових ресурсів, доходністю інвестицій та дотриманням норм законодавства щодо відображення активів [8; 23; 33].

Отже, нематеріальні активи, фінансові інвестиції та довгострокова дебіторська заборгованість є важливими складовими активів підприємства, кожна з яких має власну економічну природу, але спільною рисою для них є орієнтація на отримання майбутніх економічних вигід. В таблиці 1.7. надамо порівняння зазначених активів

Таблиця 1.7 - Порівняльна характеристика нематеріальних активів, фінансових інвестицій та довгострокової дебіторської заборгованості*

Критерій	Нематеріальні активи	Фінансові інвестиції	Довгострокова дебіторська заборгованість
Економічна природа	Немонетарні активи без матеріальної форми, що можуть бути ідентифіковані	Вкладення капіталу у фінансові інструменти та інші об'єкти інвестування	Права вимоги до дебіторів зі строком погашення понад 12 місяців
Мета утримання	Використання у діяльності та отримання майбутніх вигід	Отримання доходу, приросту капіталу чи інших вигід	Отримання коштів або інших активів у майбутніх періодах
Основний стандарт	НП(С)БО 8	НП(С)БО 12	НП(С)БО 10
Особливість організації обліку	Контроль прав, строку використання, амортизації, зменшення корисності	Контроль об'єкта інвестування, оцінки та доходності	Контроль строків погашення, договорів та платоспроможності дебіторів

**складено автором на основі джерел [7; 8; 17; 23; 25; 26; 33; 39]*

Первинний облік основних засобів, основної складової необоротних активів, базується на застосуванні типових форм первинних облікових документів, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 13.09.2016 № 818. Основними первинними документами є: форма № ОЗ-1 «Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів»; форма № ОЗ-2 «Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих та модерні-

зованих об'єктів»; форма № ОЗ-3 «Акт списання основних засобів»; форма № ОЗ-4 «Акт списання автотранспортних засобів»; форма № ОЗ-6 «Інвентарна картка обліку основних засобів»; форма № ОЗ-9 «Інвентарний список основних засобів» [38].

Таблиця 1.8 - Первинні документи з обліку основних засобів*

Форма	Назва документа	Кількість примірників	Призначення
ОЗ-1	Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) ОЗ	3	Зарахування ОЗ на баланс, оформлення переміщення
ОЗ-2	Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів	2	Оформлення закінчення ремонту або поліпшення ОЗ
ОЗ-3	Акт списання основних засобів	2	Списання ОЗ з балансу внаслідок непридатності
ОЗ-4	Акт списання автотранспортних засобів	2	Списання автотранспорту
ОЗ-5	Акт про установку, пуск та демонтаж будівельної машини	2	Облік будівельних машин тимчасового використання
ОЗ-6	Інвентарна картка обліку основних засобів	1	Пооб'єктний аналітичний облік ОЗ
ОЗ-8	Картка обліку руху основних засобів	1	Облік руху ОЗ за класифікаційними групами
ОЗ-9	Інвентарний список основних засобів	1	Облік ОЗ за місцем знаходження та відповідальними особами

**складено автором на основі джерел [38]*

Надходження необоротних матеріальних активів на підприємство може здійснюватися різними способами: придбання за грошові кошти; виготовлення власними силами або підрядним способом; безоплатне отримання; внесення до статутного капіталу; отримання в обмін на інші активи тощо. Залежно від способу надходження формується первісна вартість об'єкта [32].

При придбанні основних засобів за грошові кошти первісна вартість формується із суми, що сплачена постачальнику (без ПДВ), плюс усі витрати, пов'язані з доведенням об'єкта до стану, придатного для використання. Якщо основний засіб виготовляється власними силами, його первісна вартість визначається як собівартість виготовлення. У разі безоплатного отримання первісна вартість дорівнює справедливій вартості об'єкта на дату його отримання [15; 32].

Амортизація необоротних активів є ключовим елементом системи їх обліку. Згідно з п. 26 П(С)БО 7, амортизація основних засобів (крім інших необоротних матеріальних активів) нараховується із застосуванням таких методів: прямолінійного; зменшення залишкової вартості; прискореного зменшення залишкової вартості; кумулятивного; виробничого [16; 32].

Таблиця 1.9 - Методи нарахування амортизації необоротних активів за П(С)БО 7*

Метод	Формула розрахунку	Переваги	Недоліки
Прямолінійний	$A = AB / T$, де T – строк корисного використання	Простота, рівномірність розподілу	Не враховує фактичне зношення
Зменшення залишкової вартості	$H_p = 1 - (ЛВ/ПВ)^{(1/T)}$; $A = 3B \times H_p$	Прискорене списання у перші роки	Складність розрахунку
Прискореного зменшення залишкової вартості	$A = 3B \times (2/T)$	Прискорена амортизація для оновлення ОЗ	Можливе заниження прибутку
Кумулятивний	$A = AB \times (T-i)/\sum k$, де $\sum k = T(T+1)/2$	Облік реального зношення	Трудомісткість розрахунку
Виробничий	$A = (AB/V) \times V_f$, де V_f – фактичний обсяг	Точне відображення зношення	Потребує постійного обліку виробітку
Для МНМА: 50%/50% або 100%	У першому місяці використання	Спрощений облік	Лише для МНМА

**складено автором на основі джерел [16; 32]*

Для малоцінних необоротних матеріальних активів (МНМА) та бібліотечних фондів амортизація нараховується у першому місяці використання об'єкта в розмірі 50% його вартості та решта 50% – у місяці їх вилучення з активів (списання з балансу) або в першому місяці використання об'єкта – 100% його вартості. Такий спрощений підхід відображений у п. 27 П(С)БО 7 та суттєво полегшує облік малоцінних об'єктів [32].

Нарахування амортизації починається з місяця, наступного за місяцем, у якому об'єкт основних засобів став придатним для корисного використання.

Нарахування амортизації припиняється починаючи з місяця, наступного за місяцем вибуття об'єкта основних засобів, переведення його на реконструкцію, модернізацію, добудову, дообладнання, консервацію (п. 29 П(С)БО 7) [32].

Вибуття необоротних матеріальних активів може відбуватися внаслідок: продажу; безоплатної передачі; ліквідації; нестачі або псування, виявленої при інвентаризації; внесення до статутного капіталу інших підприємств; обміну на інший актив тощо. Фінансовий результат від вибуття основних засобів визначається як різниця між сумою, отриманою від реалізації, та залишковою вартістю об'єкта і витратами на вибуття [15; 32].

1.4. Синтетичний та аналітичний облік необоротних активів

Синтетичний та аналітичний облік необоротних активів являють собою взаємопов'язані рівні облікової системи, що забезпечують як узагальнене уявлення про склад і рух активів, так і деталізовану інформацію про кожен окремий об'єкт. Взаємозв'язок синтетичного та аналітичного обліку ґрунтується на принципі подвійного запису та рівності підсумків: обороти та залишки синтетичних рахунків повинні дорівнювати сумі оборотів та залишків відповідних аналітичних рахунків [42].

Синтетичний облік необоротних активів ведеться на рахунках класу 1 «Необоротні активи» діючого Плану рахунків бухгалтерського обліку (наказ МФУ від 30.11.1999 № 291). Класифікацію необоротних активів показано в додатку Б.

Рахунок 10 «Основні засоби» є активним рахунком першого порядку та має 9 субрахунків відповідно до класифікаційних груп основних засобів. За дебетом рахунку 10 відображається надходження основних засобів, збільшення їх вартості внаслідок переоцінки або поліпшення; за кредитом – вибуття, уцінка та інші операції зі зменшення вартості [8; 11]. Структуру рахунку 10 наведено у таблиці 1.10.

Таблиця 1.10 - Субрахунки рахунку 10 «Основні засоби» та їх характеристика*

Субрахунок	Назва	Об'єкти обліку
100	Інвестиційна нерухомість	Нерухомість, що утримується для отримання доходу від оренди або збільшення капіталу
101	Земельні ділянки	Земельні ділянки, що перебувають у власності підприємства
102	Капітальні витрати на поліпшення земель	Меліоративні, осушувальні та аналогічні роботи
103	Будинки та споруди	Виробничі, адміністративні будівлі, склади, споруди
104	Машини та обладнання	Виробниче, технологічне та допоміжне обладнання
105	Транспортні засоби	Автомобілі, трактори, причеми та ін.
106	Інструменти, прилади та інвентар	Вимірювальні прилади, меблі, виробничий інвентар
107	Тварини	Робоча, продуктивна та племінна худоба
108	Багаторічні насадження	Сади, виноградники, полезахисні смуги
109	Інші основні засоби	Об'єкти ОЗ, що не включені до інших субрахунків

**складено автором на основі джерел [8]*

Рахунок 11 «Інші необоротні матеріальні активи» призначений для обліку та узагальнення інформації про наявність та рух інших необоротних матеріальних активів, які не ввійшли до сфери застосування рахунку 10. До субрахунків рахунку 11 належать: 111 «Бібліотечні фонди»; 112 «Малоцінні необоротні матеріальні активи»; 113 «Тимчасові (нетитульні) споруди»; 114 «Природні ресурси»; 115 «Інвентарна тара»; 116 «Предмети прокату»; 117 «Інші необоротні матеріальні активи» [8].

Рахунок 13 «Знос (амортизація) необоротних активів» є пасивним рахунком і призначений для відображення накопиченої суми зносу (амортизації) необоротних активів. Субрахунок 131 «Знос основних засобів» використовується для обліку зносу об'єктів, що обліковуються на рахунку 10; субрахунок 132 «Знос інших необоротних матеріальних активів» – для об'єктів рахунку 11 [8]. Залишок за рахунком 13 показується в балансі як вирахування із первісної вартості необоротних активів.

Таблиця 1.11 - Типова кореспонденція рахунків з обліку необоротних матеріальних активів*

№	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1	Придбання ОЗ у постачальника (без ПДВ)	152	631
2	ПДВ при придбанні ОЗ	641	631
3	Введення ОЗ в експлуатацію	10	152
4	Нарахування амортизації основних засобів	23, 91, 92, 93, 94	131
5	Дооцінка основних засобів (вартість)	10	411
6	Уцінка основних засобів (вартість)	975	10
7	Збільшення зносу при дооцінці	411	131
8	Зменшення зносу при уцінці	131	975
9	Списання ОЗ: знос	131	10
10	Списання ОЗ: залишкова вартість	976	10
11	Оприбуткування матеріалів від ліквідації ОЗ	20	746
12	Реалізація ОЗ (дохід)	377	742
13	Списання залишкової вартості реалізованого ОЗ	972	10
14	Безоплатне отримання ОЗ	10	424
15	Нарахування амортизації безоплатно отриманого ОЗ	23 (91,93)	131

**складено автором на основі джерел [8; 15]*

Аналітичний облік основних засобів ведеться за кожним окремим об'єктом – інвентарним об'єктом. Відповідно до П(С)БО 7 (п. 4), одиницею обліку основних засобів є об'єкт основних засобів – закінчений пристрій з усіма приладами і пристосуваннями до нього або відокремлений конструктивний предмет, призначений для виконання певних самостійних функцій [32].

Аналітичний облік основних засобів ведеться по кожному інвентарному об'єкту в натуральній та грошовій формі. Для аналітичного обліку основних засобів залежно від їх кількості можуть використовуватися інвентарні картки (форма № ОЗ-6) або інвентарні книги [2; 11]. Кожному об'єкту основних засобів присвоюється інвентарний номер, який зберігається за ним протягом всього строку перебування об'єкта на підприємстві.

Ведення аналітичного обліку дозволяє, з одного боку, здійснювати контроль за збереженням, використанням, технічним станом окремих інвентарних об'єктів основних засобів, а з іншого боку, забезпечувати отримання необхідної інформації про наявність і рух основних засобів за кожною класифікаційною групою, за місцями знаходження і експлуатації та в цілому по підприємству [2].

Синтетичний облік основних засобів ведеться у відповідних облікових регістрах. При журнально-ордерній формі обліку для основних засобів передбачено журнал-ордер № 4 (або аналогічний регістр), де відображаються всі операції з надходження, руху та вибуття основних засобів [11]. При застосуванні комп'ютерних систем обліку (наприклад, програми 1С:Підприємство, М.Е.Дос, BAS) формуються відповідні машинозчитувані регістри: оборотно-сальдові відомості, відомості нарахування амортизації, картки рахунків тощо.

Таблиця 1.12 - Схема кореспонденції рахунку 10 «Основні засоби»*

Дебет (збільшення)	Кт	Кредит (зменшення)	Дт
Введення в експлуатацію	152	Вибуття (ліквідація, продаж)	131 / 976
Безоплатне отримання ОЗ	424	Уцінка основних засобів	975
Дооцінка основних засобів	411	Передача до статутного капіталу	14 / 46
Внесок до статутного капіталу	46	Недостачі (інвентаризація)	976
Реконструкція, поліпшення	152	Переведення до необоротних активів для продажу	286
Отримані надлишки за інвентаризацією	746	Переведення на консервацію (облік)	без зміни

**складено автором на основі джерел [8]*

Аналітичний облік до рахунку 15 «Капітальні інвестиції» ведеться за видами необоротних активів (у розрізі субрахунків 151 «Капітальне будівництво», 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів», 153 «Придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів», 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів», 155 «Придбання (виращування) довгострокових біологічних активів») та за окремими об'єктами вкладень [8].

Важливою складовою аналітичного обліку є проведення інвентаризації необоротних матеріальних активів. Відповідно до Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879, підприємства зобов'язані проводити інвентаризацію основних засобів не рідше одного разу на рік (перед складанням річної фінансової звітності) [30]. Метою інвентаризації є: виявлення фактичної наявності об'єктів; встановлення надлишків або нестач порівняно з даними бухгалтерського обліку; перевірка технічного стану та ступеня зносу об'єктів.

Розкриття інформації про необоротні матеріальні активи у фінансовій звітності здійснюється відповідно до вимог п. 37–40 П(С)БО 7. У Балансі (Звіті про фінансовий стан) основні засоби відображаються за залишковою вартістю в розділі I «Необоротні активи». У Примітках до фінансової звітності розкривається: первісна вартість та накопичений знос на початок і кінець звітного року; сума нарахованої амортизації; вартість повністю амортизованих об'єктів; балансова вартість тимчасово виведених з експлуатації об'єктів; балансова вартість об'єктів у заставі тощо [21; 32].

Взаємозв'язок між синтетичним та аналітичним обліком необоротних матеріальних активів схематично зображено на рис. 1.1.

ПЕРВИННИЙ ОБЛІК	СИНТЕТИЧНИЙ ОБЛІК	АНАЛІТИЧНИЙ ОБЛІК
Акти приймання-передачі (ОЗ-1) Акти списання (ОЗ-3) Акти ремонту (ОЗ-2) Інвентарна картка (ОЗ-6)	Рахунок 10 «Основні засоби» Рахунок 11 «ІНМА» Рахунок 13 «Знос» Рахунок 15 «Капітальні інвестиції»	Інвентарні картки (ОЗ-6) Інвентарні книги Картка обліку руху (ОЗ-8) Інвентарний список (ОЗ-9)
↓	↓	↓
Підстава для відображення в обліку	Журнали-ордери, оборотно-сальдові відомості	Деталізація за об'єктами та місцями зберігання

*Рис. 1.1 - Організація обліку необоротних матеріальних активів на підприємстві**

**складено автором*

Синтетичний і аналітичний облік нематеріальних активів, фінансових інвестицій та довгострокової дебіторської заборгованості організовується відповідно до вимог національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку 8, 10, 12, а також на основі Плану рахунків і інструкцій щодо його застосування, затверджених наказом Міністерства фінансів України № 291. Такий підхід дозволяє не лише відображати ці об'єкти на рівні узагальнених (синтетичних) рахунків, а й забезпечувати необхідну деталізацію відомостей за видами активів, строками їх використання, джерелами формування, контрагентами та напрямками руху, що створює надійну інформаційну базу для контролю, аналізу та складання фінансової звітності.

Облік нематеріальних активів у системі синтетичних рахунків зосереджено на рахунку 12 «Нематеріальні активи», у рамках якого виділяються субрахунки, призначені для відображення окремих груп прав та інших об'єктів нематеріального характеру (права користування природними ресурсами, майнові права, об'єкти промислової власності, комерційні позначення, авторські та суміжні права, інші нематеріальні активи). Нарахована амортизація за такими об'єктами накопичується на відповідному рахунку для узагальнення суми зносу, тоді як витрати, пов'язані зі створенням або придбанням нематеріальних активів до моменту введення їх в експлуатацію, обліковуються окремо як капітальні інвестиції у нематеріальні об'єкти. Визнання нематеріального активу в бухгалтерському обліку можливе лише за умови, що він відповідає критеріям ідентифікованості, нематеріальної форми, здатності генерувати майбутні економічні вигоди та може бути достовірно оцінений згідно з НП(С)БО 8. Класифікацію нематеріальних активів здійснено в додатку В.

Аналітичний облік нематеріальних активів доцільно будувати таким чином, щоб за кожним окремим об'єктом (або групою однорідних об'єктів) була доступна інформація про його назву, правову підставу виникнення прав (договір, свідоцтво, патент тощо), первісну оцінку, встановлений строк використання, обраний метод амортизації, місце експлуатації й відповідальну особу. Така структура аналітики забезпечує можливість відстежувати чинність прав, контролювати своєчасність та повноту нарахування амортизації, своєчасно реагувати на зміни строків корисного використання, а також коректно відображати операції з вибуття, передачі чи знецінення нематеріальних активів. Внутрішні реєстри аналітичного обліку мають бути узгоджені з синтетичними рахунками, що дає змогу формувати показники балансу та приміток до фінансової звітності на основі детальної інформації.

У частині довгострокових фінансових інвестицій синтетичний облік концентрується на рахунку 14 «Довгострокові фінансові інвестиції», де для їх групування за економічним змістом та зв'язками з іншими суб'єктами госпо-

дарювання застосовуються окремі субрахунки. За цим рахунком узагальнюються операції, пов'язані з придбанням та внесенням фінансових інструментів (корпоративних прав, цінних паперів тощо), участю в капіталі інших підприємств, а також змінами вартості таких інвестицій унаслідок переоцінки, зменшення корисності, отримання доходів, їх реалізації чи погашення. Відповідно до НП(С)БО 12, первісна оцінка фінансових інвестицій здійснюється за собівартістю, а подальший облік залежить від цілей їх утримання, строку інвестування та характеру впливу на діяльність об'єкта інвестування.

Аналітичний облік фінансових інвестицій організовується за кожним конкретним вкладенням, що передбачає розподіл інформації за емітентами, видами інструментів, строками їх обігу, валютами, у яких вони номіновані, та джерелами фінансування цих інвестицій. Щодо інвестицій у пов'язані сторони додатково доцільно відображати частку участі в капіталі, метод обліку (зокрема, застосування методу участі в капіталі) та зміни вартості вкладень, що виникають унаслідок фінансових результатів діяльності об'єкта інвестування. Такий рівень деталізації дає можливість не лише дотримуватися вимог бухгалтерського обліку, а й аналізувати дохідність та ризиковість інвестицій, оцінювати доцільність їх подальшого утримання або реалізації.

Облік довгострокової дебіторської заборгованості на синтетичному рівні здійснюється через рахунок 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи», в рамках якого виділяються субрахунки для різних видів довгострокових вимог (заборгованість за майно, передане у фінансову оренду, довгострокові векселі, інші види довгострокових розрахунків, а також інші необоротні активи). На цьому рахунку відображаються суми зобов'язань контрагентів перед підприємством, погашення яких очікується після закінчення періоду в один рік з дати балансу або поза межами нормального операційного циклу. Відповідно до НП(С)БО 10, така заборгованість має показуватися у звітності за теперішньою вартістю, що передбачає, за необхідності, застосування дисконтування.

Аналітичний облік довгострокової дебіторської заборгованості будується за окремими дебіторами, договорами та видами операцій із відображенням умов погашення зобов'язань, сум основного боргу, нарахованих відсотків, наявності забезпечення (застави, гарантій, порук тощо) і запланованих строків розрахунків. Систематичний контроль за строками погашення дозволяє своєчасно переводити частину такої заборгованості до складу поточної, а також своєчасно виявляти ризикові та сумнівні суми, за якими виникає потреба у реструктуризації, претензійній роботі або створенні резерву сумнівних боргів. Належна організація аналітики за цим напрямом прямо впливає на об'єктивність оцінки платоспроможності дебіторів та фінансової стійкості підприємства.

У сукупності синтетичний і аналітичний облік зазначених груп активів формують єдину, взаємопов'язану систему, де узагальнені показники синтетичних рахунків забезпечують відображення інформації у формі фінансової звітності, а аналітичні регістри розкривають зміст цих показників на рівні конкретних об'єктів, контрагентів і договорів. Для забезпечення цілісності такої системи ключові підходи до ведення синтетичного та аналітичного обліку нематеріальних активів, фінансових інвестицій та довгострокової дебіторської заборгованості мають бути чітко зафіксовані в обліковій політиці підприємства, із визначенням переліку застосовуваних субрахунків, розрізів аналітики, форм внутрішніх регістрів і порядку проведення інвентаризації відповідних активів.

Таким чином, система синтетичного та аналітичного обліку необоротних матеріальних активів являє собою комплексний механізм, спрямований на забезпечення повної, достовірної та своєчасної інформації про стан і рух цих активів. Ефективна організація зазначеної системи є передумовою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, контролю за збереженням та раціональним використанням майна підприємства, а також для достовірного складання фінансової та податкової звітності [32–33; 42].

2. ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТОВ «ЧОРНОМОРСЬКА ІГРАШКА»

2.1. Організаційно-економічна характеристика ТОВ «Чорноморська іграшка»

ТОВ «Чорноморська іграшка» було створено в процесі приватизації Орендного підприємства «Одеський завод іграшок» та зареєстровано виконавчим комітетом Іллічівської районної ради народних депутатів м. Одеси, що підтверджується свідоцтвом про державну реєстрацію № 05502858 від 27 серпня 1995 року. Первісно підприємство сформувалося на базі трьох артілей – фабрик «Спартак», «імені 30 років ВЛКСМ» та «Райпромкомбінат», які функціонували в системі Облмістпрому з 1949 року. У 1964 році зазначені артілі були об'єднані в ОПО «Чорноморська іграшка», що підпорядковувалося Міністерству легкої промисловості та спеціалізувалося на виготовленні металевих каркасно-завідних і пластмасових іграшок.

У 1989 році об'єднання ОПО «Чорноморська іграшка» було перейменовано в Одеський завод іграшок, а в 1993 році підприємство реорганізовано в Орендне підприємство «Одеський завод іграшок». Товариство з обмеженою відповідальністю «Чорноморська іграшка» є правонаступником майнових прав, зобов'язань і грошових коштів орендного підприємства. Засновниками товариства виступають громадяни України. Юридична адреса товариства: Україна, 65098, м. Одеса, вул. Стовпова, 17. Строк діяльності товариства є необмеженим.

Основною метою функціонування ТОВ «Чорноморська іграшка» є здійснення підприємницької діяльності з одержанням прибутку шляхом виробництва та реалізації продукції, виконання робіт і надання послуг, орієнтованих на задоволення потреб підприємств, організацій та населення. Діяльність товариства спрямована на розвиток виробництва, підвищення його ефективності, зміцнення конкурентоспроможності виготовлюваної продукції, виконуваних робіт і послуг.

ТОВ «Чорноморська іграшка» здійснює кілька видів економічної діяльності. Узагальнену інформацію щодо них подано на рисунку 3.1.

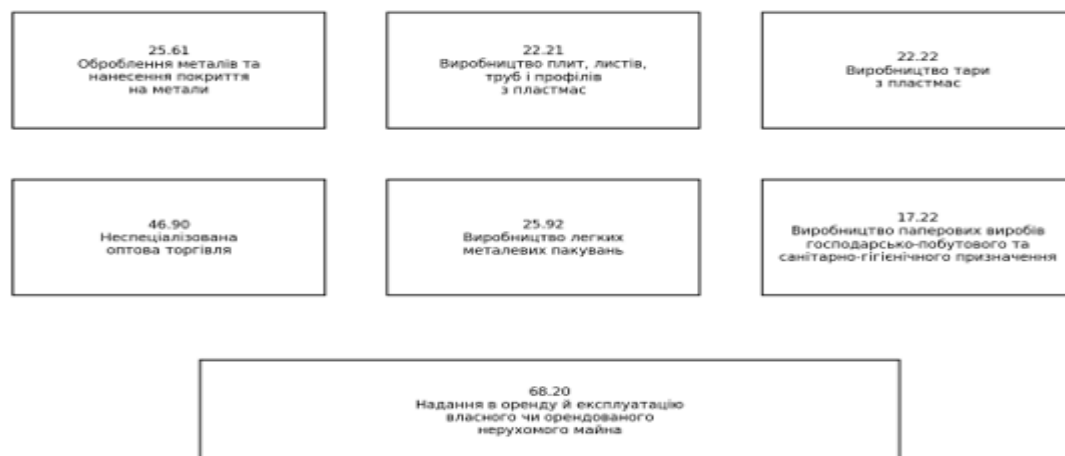

Рис. 3.1 – Види економічної діяльності ТОВ «Чорноморська іграшка» *

* складено автором

Організаційно-виробнича структура товариства сформована у вигляді окремих виробничих та допоміжних дільниць. До основних виробничих дільниць належать дільниця літографування та лакування жерсті, а також дільниця з виготовлення металевих виробів. Допоміжні функції забезпечують хімічна лабораторія, фотолабораторія, дільниця ремонтно-механічної служби, компресорна та електротехнічна дільниця.

Основним видом продукції підприємства є роботи з оброблення металів, зокрема лакування та літографування, у тому числі із використанням давальницької сировини замовників. Перспективи розвитку ТОВ «Чорноморська іграшка» пов'язані з упровадженням нових технологій, підвищенням кваліфікації персоналу та нарощуванням виробничих потужностей. Підприємство активно працює над розширенням і поглибленням партнерських відносин з постачальниками й покупцями, орієнтуючись на довгострокову взаємовигідну співпрацю.

Продукція підприємства вирізняється стабільною якістю, що забезпечується систематичним контролем з боку власної випробувальної лабораторії, оснащеної спеціалізованим вимірювальним та випробувальним обладнанням. Використання сучасних фарб, технологічних добавок і плівкових матеріалів дозволяє досягати необхідних характеристик готової продукції

відповідно до вимог замовника та кінцевого споживача. Виробничий процес здійснюється на сучасному автоматизованому обладнанні за участю кваліфікованого персоналу, що забезпечує не лише належний рівень якості, а й високу швидкість виконання замовлень.

У роботі аналіз діяльності ТОВ «Чорноморська іграшка» здійснено за методичним підходом, наведеним у джерелі [9;14], із використанням результатів власних розрахунків на основі фінансової та статистичної звітності підприємства. Основні показники фінансово-економічної діяльності підприємства наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Результати економічного аналізу діяльності підприємства в звітному році порівняно з попереднім*

Показники	2023 рік	2024 рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Обсяг продукції в натуральному виразі, т	81	39,827	-41,17	-50,8
2. Обсяг продукції в оптових цінах без ПДВ та акцизного збору, тис.грн.				
- у діючих оптових цінах	11229,8	5078,0	-6151,8	-54,8
- у порівнянних оптових цінах	10217,5	5078,0	-5139,5	-50,30
3. Середня оптова ціна за 1 тону (дал) продукції, грн.	138639,7	127501,6	-11138,0	-8,0
4. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис.грн.	27858	26169,4	-1688,6	-6,1
5. Собівартість реалізованої продукції, тис.грн.	21539	20540,3	-998,7	-4,6
6. Коефіцієнт оборотності оборотних активів, оборотів	1,39	0,94	-0,45	x
7. Адміністративні витрати, тис.грн.	4665	5368	703	15,1
8. Витрати на збут, тис.грн.	1039	926	-113	-10,9
9. Валовий прибуток, тис.грн.	6319	5629,1	-689,9	-10,9
10. Повна собівартість реалізованої продукції, тис.грн.	27243	26834,3	-408,7	-1,5
11. Витрати на 1 гривню реалізованої продукції, коп.	77,3	78,5	1,2	1,5
12. Фінансовий результат до оподаткування, тис.грн.				
в тому числі:	-70	-483,1	-413,1	- 6 р.
- від основної операційної діяльності	615	-664,9	-1279,9	- 2 р.
- від іншої операційної діяльності	-724	183,6	907,6	-1,2 р.
- від фінансової діяльності	0	0	0	0,0
- від іншої діяльності	39	0	-39	- 1 р.
14. Податок на прибуток, тис.грн.	401	21	-380	-94,8

Продовження табл. 2.1

Показники	2023 рік	2024 рік	Відхилення	
			абс.	%
15. Чистий прибуток, тис.грн.	2631	-49	-2680	-1,2 р.
16. Матеріальні витрати, тис.грн.	25264	20540	-4724	-18,70
17. Матеріаловіддача, грн.	0,8526	1,0000	0,1475	х
18. Матеріаломісткість продукції, грн.	1,2300	0,9536	-0,2764	х
19. Середня облікова кількість працівників облікового складу, осіб.	37	34	-3	-8,1
20. Продуктивність праці одного працівника облікового складу, грн.	27614,8	14935,3	-12679,5	-45,9
21. Фонд оплати праці працівників облікового складу, тис.грн.	2845	2627	-218	-7,7
22. Середня річна заробітна плата одного працівника облікового складу, грн.	76891,9	77265	373	0,5
23. Середня річна вартість основних засобів за основним видом діяльності, тис.грн.	32007	33241,75	1234,75	3,9
24. Фондовіддача, грн.	2,40	2,32	-0,08	х
25. Фондорентабельність, %	0,42	0,43	0,01	х
26. Середня річна вартість оборотних активів, тис.грн.	64547,5	66622,2	2074,7	3,2
27. Рентабельність продукції, %	29,3	27,4	-1,9	х
28. Рентабельність виробництва, %	-0,11	-0,73	-0,62	х

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом з джерел [9;14]

Узагальнені результати економічного аналізу свідчать про погіршення більшості ключових показників діяльності підприємства у звітному році. Спостерігається суттєве скорочення обсягів виробництва і реалізації продукції, зниження продуктивності праці, погіршення фінансових результатів та перехід від прибуткової діяльності до збиткової.

Попри окремі позитивні зрушення у вигляді зростання середньорічної вартості основних засобів і оборотних активів, ці ресурси не забезпечили відповідного приросту економічної віддачі. Це дає підстави стверджувати, що головною проблемою підприємства є недостатня ефективність використання наявного ресурсного потенціалу, а тому подальші управлінські рішення мають бути спрямовані на оптимізацію витрат, активізацію збуту, підвищення продуктивності праці та поліпшення завантаження виробничих потужностей.

2.2. Методика та економічний аналіз необоротних активів підприємства

Економічний аналіз необоротних активів підприємства є важливою складовою аналітичного забезпечення управління, оскільки дозволяє оцінити масштаби інвестування у довгострокові ресурси, виявити структурні зрушення в їх складі, визначити технічний стан, інтенсивність руху та ефективність використання у процесі операційної діяльності. Як зазначають Н. Луцька, І. Цюцяк та А. Цюцяк, систематичний аналіз основних засобів дає змогу не лише оцінити поточний стан виробничого потенціалу, а й своєчасно ідентифікувати ризики технологічного відставання, зносу обладнання та неефективного використання ресурсів [13].

На думку Т. О. Мулик, аналітичне оцінювання основних засобів доцільно розпочинати з визначення забезпеченості ними підприємства, дослідження їх динаміки, структури, технічного стану та результативності використання [20]. Такий підхід є методично обґрунтованим, оскільки дозволяє послідовно перейти від загальної характеристики необоротних активів до поглибленого аналізу показників відтворення, придатності, фондівіддачі та рентабельності.

А. М. Ткаченко і Т. С. Задніпрянна підкреслюють, що покращення використання основних засобів сприяє зростанню обсягів випуску продукції, підвищенню продуктивності праці, зниженню собівартості та збільшенню доходності підприємства [41]. З огляду на це, аналіз необоротних активів має бути зорієнтований не лише на фіксацію їх наявності, а й на виявлення резервів підвищення ефективності капіталовкладень у довгострокові матеріальні ресурси.

У сучасній економічній літературі методика аналізу необоротних активів ґрунтується на поєднанні горизонтального, вертикального, коефіцієнтного, порівняльного, трендового та факторного підходів. Зокрема, у публікації «Основні засоби підприємства: методика аналізу та ефективність використання» підкреслено доцільність комплексного дослідження джерел

інформації, завдань аналізу, етапів його проведення та показників ефективності використання основних засобів [27].

В таблиці 2.2 наведено наукові підходи до аналізу необоротних активів, що є найбільш розповсюдженими в економічній літературі.

Таблиця 2.2 – Наукові підходи до методики аналізу необоротних активів підприємства*

Автор(и)	Сутність наукового підходу	Основні аналітичні акценти	Практичне значення для підприємства
Мулик Т. О. [20]	Аналіз починається з оцінки забезпеченості основними засобами, їх динаміки, структури, технічного стану та ефективності використання.	Забезпеченість, структура, технічний стан, результативність експлуатації.	Дас змогу побудувати логічну послідовність аналізу від ресурсної бази до фінансової віддачі.
Луцька Н., Цюцяк І., Цюцяк А. [13]	Комплексний підхід передбачає оцінку структури, динаміки, інтенсивності руху, технічного стану та ефективності використання з доповненням факторного аналізу рентабельності.	Фондовіддача, фондомісткість, рентабельність, коефіцієнти руху, факторний аналіз.	Дозволяє пов'язати технічні характеристики активів із фінансовими результатами діяльності.
Ткаченко А. М., Задніпряна Т. С. [41]	Аналітичний акцент робиться на оцінці показників ефективності використання основних засобів як чинника зростання виробництва та прибутковості.	Показники ефективності, продуктивності, економії витрат.	Сприяє виявленню резервів підвищення віддачі від капіталу.
Авторський підхід	Методика повинна інтегрувати структурний, динамічний, технічний, результативний і факторний блоки аналізу з орієнтацією на управлінські рішення.	Склад і структура, оновлення і вибуття, знос і придатність, фондовіддача, рентабельність, фактори зміни.	Забезпечує комплексне обґрунтування рішень щодо модернізації, оновлення та оптимізації структури необоротних активів.

*складено автором на основі джерел [13; 20; 41]

Узагальнення наукових позицій дає підстави стверджувати, що методика аналізу необоротних активів має бути багаторівневою. На першому рівні доцільно дослідити обсяг, склад і структуру необоротних активів, на другому – інтенсивність їх руху та технічний стан, на третьому – показники ефективності використання, а на четвертому – фактори, що зумовлюють зміну результативних індикаторів.

Саме така послідовність дозволяє перейти від опису ресурсного потенціалу до виявлення причинно-наслідкових зв'язків між станом необоротних активів та фінансовими результатами. Крім того, аналітичні висновки мають бути придатними для практичного застосування в управлінні інвестиціями, ремонтною політикою, технічним переоснащенням і амортизаційною стратегією підприємства.

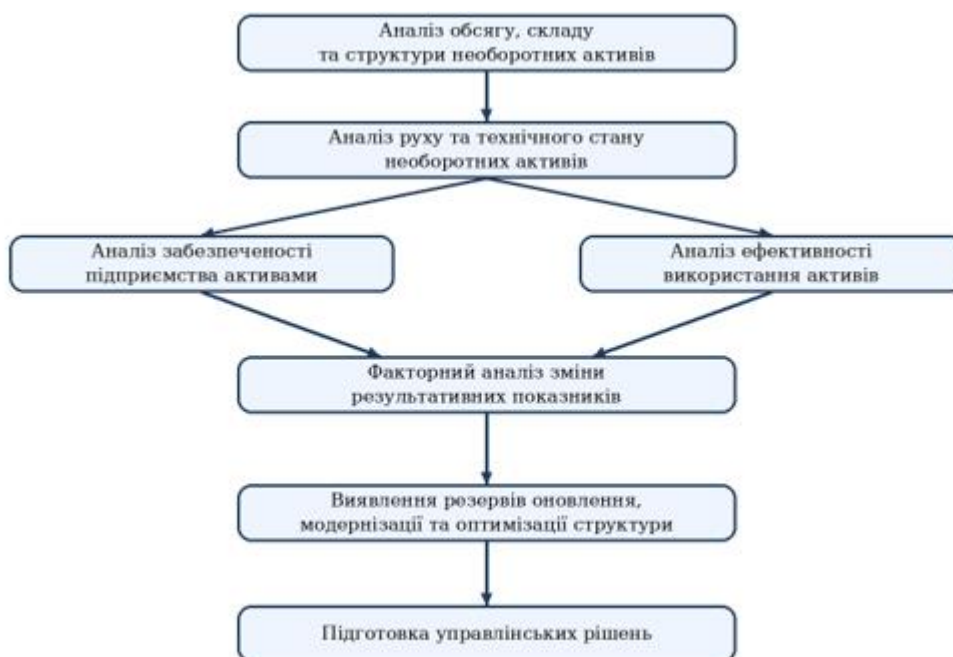

Рис. 2.1 – Система економічного аналізу необоротних активів підприємства*

* складено автором на основі джерел [13; 20; 27; 41].

На думку автора, дослідження необоротних активів підприємства доцільно здійснювати поетапно, оскільки саме така послідовність дає можливість комплексно оцінити їх обсяг, структуру, рух та ефективність використання.

Насамперед слід проаналізувати склад, структуру та динаміку необоротних активів. Далі доцільно здійснити оцінку їх наявності та руху протягом звітного періоду. Наступним етапом має бути визначення ефективності використання необоротних активів, а завершальним — поглиблений аналіз окремих елементів, зокрема основних засобів, нематеріальних активів та інших складових необоротного майна.

Інформаційною базою такого аналізу є показники фінансової та статистичної звітності підприємства. Зокрема, для проведення дослідження використовують форму № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форму № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», форму № 5 «Примітки до річної фінансової звітності», а також форму № 2-ОЗ ІНВ «Звіт про наявність і рух необоротних активів, амортизацію та капітальні інвестиції». Крім того, у процесі опрацювання даних балансу доцільно залучати матеріали аналітичного обліку, оскільки вони містять більш деталізовану інформацію щодо окремих видів необоротних активів.

На першому етапі доцільно оцінити склад, структуру та динаміку необоротних активів із застосуванням прийомів горизонтального та вертикального аналізу. Це дає змогу визначити, як змінюється обсяг окремих складових необоротного майна, яку частку вони займають у його загальній вартості та які структурні зрушення відбуваються протягом досліджуваного періоду.

Другий етап передбачає аналіз наявності та руху необоротних активів за даними форми № 2-ОЗ ІНВ. У межах цього напрямку досліджують зміни, що відбулися протягом року щодо матеріальних активів, нематеріальних активів і незавершених капітальних інвестицій, а також встановлюють масштаби їх надходження, вибуття та приросту.

Третій етап пов'язаний із оцінкою ефективності використання необоротних активів на основі даних форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)». На цьому етапі розраховуються показники рентабельності необорот-

них активів і коефіцієнт їх віддачі, що дозволяє встановити рівень економічної результативності використання довгострокових ресурсів підприємства.

Завершальний етап полягає у поглибленому аналізі окремих елементів необоротних активів. Він включає дослідження руху, технічного стану, структури та ефективності використання основних засобів і нематеріальних активів, що забезпечує формування більш обґрунтованих висновків щодо якості управління необоротним майном підприємства.

Аналіз руху основних засобів і нематеріальних активів доцільно проводити на підставі форми № 5 «Примітки до річної фінансової звітності», зокрема відповідних її розділів. У процесі такого дослідження визначаються зміни в обсязі цих активів протягом року та розраховуються коефіцієнти введення, вибуття і приросту, що дає змогу оцінити інтенсивність їх оновлення та особливості відтворення у звітному періоді.

В таблиці 2.3 наведемо методику розрахунку показників для аналізу необоротних активів підприємства.

Таблиця 2.3 – Методика розрахунку аналітичних показників для аналізу необоротних активів підприємства*

Показник	Економічний зміст	Формула розрахунку	Аналітична інтерпретація
Коефіцієнт оновлення	Характеризує частку нововведених необоротних активів у їх вартості на кінець періоду.	$K_{он} = Вв / ПВк$	Зростання свідчить про активізацію інвестиційно-відтворювальних процесів
Коефіцієнт вибуття	Відображає інтенсивність вибуття необоротних активів протягом періоду.	$K_{виб} = Виб / ПВп$	Надмірне зростання може вказувати на старіння матеріально-технічної бази.
Коефіцієнт приросту	Показує чисту зміну обсягу необоротних активів.	$K_{пр} = (Вв - Виб) / ПВп$	Додатне значення означає розширення ресурсної бази підприємства
Коефіцієнт зносу	Відображає частку вартості активів, уже перенесену на продукцію через амортизацію.	$K_{зн} = Зн / ПВ$	Чим вищий показник, тим гірший технічний стан активів

Продовження табл. 2.3

Показник	Економічний зміст	Формула розрахунку	Аналітична інтерпретація
Коефіцієнт придатності	Характеризує незношену частку вартості необоротних активів.	$K_{\text{прид}} = ЗВ / ПВ$	Зростання свідчить про вищий технічний потенціал використання активів
Фондовіддача	Показує, скільки чистого доходу генерує 1 грн середньорічної вартості необоротних активів.	$F_{\text{в}} = ЧД / СНА$	Чим вищий показник, тим ефективніше використовуються активи
Фондомісткість	Показує, скільки необоротних активів припадає на 1 грн чистого доходу.	$F_{\text{м}} = СНА / ЧД$	Зменшення свідчить про підвищення ефективності використання активів
Рентабельність необоротних активів	Характеризує суму чистого прибутку на 1 грн середньорічної вартості необоротних активів.	$R_{\text{на}} = ЧП / СНА$	Зростання вказує на підвищення дохідності вкладень у необоротні активи

*складено автором на основі джерел [13; 41]

Методика розрахунку наведених показників має спиратися на дані бухгалтерського балансу, приміток до фінансової звітності, регістрів аналітичного обліку та звіту про фінансові результати. Для підвищення достовірності аналітичних висновків доцільно здійснювати оцінку показників у динаміці за декілька періодів, а також у порівнянні з плановими орієнтирами, середньогалузевими значеннями або даними підприємств-аналогів.

Важливим елементом аналітичної роботи є факторне пояснення змін фондовіддачі та рентабельності необоротних активів. Зокрема, рентабельність активів залежить від обсягу чистого прибутку, швидкості генерування доходу, структури виробничих потужностей, рівня модернізації обладнання, частки активної частини основних засобів та інтенсивності їх завантаження, що узгоджується з підходами, описаними Н. Луцькою, І. Цюцяком та А. Цюцяком [13].

Отже, методика економічного аналізу необоротних активів підприємства повинна поєднувати оцінку складу і структури, руху, технічного стану та ефективності використання з подальшим факторним обґрунтуванням змін

результативних показників. Такий підхід забезпечує наукову цілісність дослідження, підвищує прикладну цінність аналітичних висновків і створює підґрунтя для розроблення управлінських рішень щодо оновлення, модернізації та оптимізації необоротних активів підприємства.

Економічний аналіз необоротних активів ТОВ «Чорноморська іграшка» доцільно здійснювати на підставі інформації першого розділу активу балансу «Необоротні активи», а також даних приміток до річної фінансової звітності. Таке інформаційне забезпечення дає можливість оцінити обсяг, структуру, технічний стан, інтенсивність руху та результативність використання основних засобів і нематеріальних активів у динаміці.

У межах цього підрозділу аналітична оцінка спрямована на визначення змін у складі основних засобів, розрахунок коефіцієнтів їх оновлення, вибуття, зносу, придатності, а також на встановлення рівня фондоозброєності, технічної озброєності праці, фондovіддачі та фондомісткості. Такий підхід дозволяє не лише охарактеризувати стан необоротних активів, а й з'ясувати, наскільки ефективно підприємство використовує свій виробничий потенціал у процесі господарської діяльності.

Аналіз необоротних активів ТОВ «Чорноморська іграшка» за 2023–2024 рр. проведено послідовно за окремими етапами, що відображають їх наявність, рух, технічний стан, структуру та вплив на кінцеві результати діяльності підприємства.

Перший етап – аналіз складу, структури та динаміки необоротних активів здійснюємо за допомогою табл. 2.4 за даними форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

За даними таблиці 2.4 загальна вартість необоротних активів підприємства на кінець звітного року становила 5538 тис. грн, що на 403 тис. грн, або на 7,85 %, більше порівняно з початком року.

У структурі необоротних активів домінуюче місце посідали основні засоби: їх питома вага зросла з 91,18 % до 91,82 %, тобто на 0,64 в. п. Саме ця складова повністю забезпечила загальний приріст необоротних активів,

оскільки її абсолютне збільшення також становило 403 тис. грн, або 100 % загальної зміни.

Таблиця 2.4 - Аналіз складу, структури та динаміки необоротних активів*

Показник	Абс. величина		Питома вага, %		Відхилення			
	на початок звітної року	на кінець звітної року	на початок звітної року	на кінець звітної року	абс.	пит. ваги	в % до величини на початок звітної року	в % до величини зміни необоротних активів
Необоротні активи, тис. грн., в т.ч.	5135	5538	100	100	403	0	7,85	100
- незавершені капітальні інвестиції	120	120	2,34	2,17	-	-0,17	-	-
- основні засоби	4682	5085	91,18	91,82	403	0,64	8,61	100
- нематеріальні активи	333	333	6,48	6,01	-	-0,47	-	-
- довгострокові біологічні активи	-	-	-	-	-	-	-	-
- довгострокова дебіторська заборгованість	-	-	-	-	-	-	-	-
- довгострокові фінансові інвестиції	-	-	-	-	-	-	-	-
- інші необоротні активи	-	-	-	-	-	-	-	-

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом з джерел [9;14]

Незавершені капітальні інвестиції протягом року не змінилися і залишилися на рівні 120 тис. грн, проте їх питома вага скоротилася з 2,34 % до 2,17 %, тобто на 0,17 в. п., що пояснюється зростанням загального обсягу необоротних активів.

Вартість нематеріальних активів також залишилася незмінною — 333 тис. грн, а їх частка у структурі необоротних активів зменшилася з 6,48 % до 6,01 %, або на 0,47 в. п. Це свідчить про відносне зниження ролі нематеріальної складової в загальному обсязі довгострокових ресурсів підприємства.

Інші види необоротних активів, зокрема довгострокові біологічні активи, довгострокова дебіторська заборгованість, довгострокові фінансові інвестиції та інші необоротні активи, на початок і кінець звітного року були відсутні.

Отже, динаміка необоротних активів підприємства характеризується помірним зростанням та високою концентрацією у складі основних засобів. Така структура свідчить про переважно матеріально-орієнтований характер ресурсного потенціалу підприємства та потребує подальшої оцінки ефективності використання саме основних засобів.

Другий етап – аналіз наявності та руху необоротних активів здійснюється за даними форми №5 «Примітки до фінансової звітності» за допомогою табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Аналіз наявності та руху необоротних активів*

Види активів	Наявність на початок року		Надійшло впродовж року	Вибуло впродовж року	Наявність на кінець року	
	тис.грн.	%	тис.грн.	тис.грн.	тис.грн.	%
попередній рік						
Усього по підприємству, в т.ч.	31927	100	2770	1647	33050	100
– матеріальні активи	31445	98,49	1385	262	32568	98,54
– нематеріальні активи	362	1,13	-	-	362	1,1
- незавершені капітальні інвестиції	120	0,38	1385	1385	120	0,36
звітний рік						
Усього по підприємству, в т.ч.	33050	100	2702	1351	34401	100
– матеріальні активи	32568	98,54	1351	-	33919	98,6
– нематеріальні активи	362	1,1	-	-	362	1,05
– незавершені капітальні інвестиції	120	0,36	1351	1351	120	0,35

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом з джерел [9;14]

За аналізований період загальна вартість активів підприємства зростає з 31 927 тис. грн на початок попереднього року до 33 050 тис. грн на його кінець, а у звітному році – до 34 401 тис. грн. Це свідчить про поступове

нарощування ресурсного потенціалу підприємства та розширення обсягу довгостроково залучених у господарський процес активів.

У структурі активів підприємства домінують матеріальні активи, частка яких у попередньому році становила 98,49 % на початок року та 98,54 % на кінець року, а у звітному році – відповідно 98,54 % та 98,60 %. Отже, упродовж досліджуваного періоду спостерігається незначне зростання питомої ваги матеріальних активів, що свідчить про збереження матеріаломісткого характеру ресурсної бази підприємства.

Нематеріальні активи мали стабільну вартість на рівні 362 тис. грн як у попередньому, так і у звітному році. Водночас їх питома вага в загальній структурі активів зменшилася з 1,13 % до 1,10 % у попередньому році та з 1,10 % до 1,05 % у звітному році, що вказує на відносне скорочення ролі нематеріальної складової в майновому потенціалі підприємства.

Незавершені капітальні інвестиції також залишалися незмінними на рівні 120 тис. грн на початок і кінець кожного року. Їх частка у структурі активів знизилася з 0,38 % до 0,36 % у попередньому році та з 0,36 % до 0,35 % у звітному році, що пов'язано зі зростанням загального обсягу активів при незмінній абсолютній сумі зазначеної статті.

Суттєвим є те, що у складі матеріальних активів у попередньому році надійшло 1 385 тис. грн і вибуло 262 тис. грн, унаслідок чого їх вартість збільшилася до 32 568 тис. грн. У звітному році матеріальні активи також зросли завдяки надходженню 1 351 тис. грн за відсутності вибуття, що забезпечило збільшення їх вартості до 33 919 тис. грн.

Отже, структура активів підприємства характеризується стійким переважанням матеріальних активів, незначною питомою вагою нематеріальних активів і незавершених капітальних інвестицій та поступовим зростанням загальної вартості майна. Така динаміка свідчить про орієнтацію підприємства на матеріально-технічне зміцнення своєї діяльності та потребує подальшого аналізу ефективності використання насамперед матеріальних активів.

Третій етап – аналіз ефективності використання необоротних активів складається табл. 2.6 за даними форм №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та №2 «Звіт про фінансові результати підприємства (Звіт про сукупний дохід)».

Таблиця 2.6 - Аналіз ефективності використання необоротних активів*

Показники	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Чистий прибуток, тис.грн.	2631	-49	-2680	-101,86
2. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис.грн.	27858	21169,4	-6688,6	-24,01
3. Дохід від участі в капіталі, тис.грн	-	-		
4. Дохід від фінансових операцій, тис.грн	-	-		
5. Дохід від іншої діяльності, тис.грн	-	-		
6. Середня річна вартість необоротних активів, тис.грн.	32007	33241,75	1234,75	3,86
7. Рентабельність необоротних активів, %	8,22	-0,15	-8,37	-101,82
8. Коефіцієнт віддачі необоротних активів, грн./грн.	0,87	0,64	-0,23	-26,44

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом з джерел [9;14]

За аналізований період фінансові результати підприємства суттєво погіршилися: якщо у попередньому році підприємство отримало чистий прибуток у сумі 2631 тис. грн, то у звітному році було зафіксовано чистий збиток у розмірі 49 тис. грн. Таким чином, абсолютне відхилення становило –2680 тис. грн, або –101,9 %.

Чистий дохід від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг у звітному році скоротився на 6688,6 тис. грн, або на 24,0 %, порівняно з попереднім роком. Це свідчить про зниження ділової активності підприємства та скорочення обсягів реалізації.

Середня річна вартість необоротних активів зросла з 32007 тис. грн до 33241,75 тис. грн, тобто на 1234,75 тис. грн, або на 3,86 %. Отже, підприємство нарощувало обсяг необоротних активів навіть за умов погіршення фінансових результатів.

Рентабельність необоротних активів у попередньому році становила 8,22 %, тоді як у звітному році вона набула від’ємного значення –0,15 %. Це

означає повну втрату дохідності використання необоротних активів і свідчить про неефективне використання інвестованих у них ресурсів.

Коефіцієнт віддачі необоротних активів зменшився з 0,87 грн/грн до 0,64 грн/грн, тобто на 0,23 грн/грн, або на 26,44 %. Зниження цього показника свідчить про те, що кожна гривня, вкладена у необоротні активи, у звітному році приносила менше чистого доходу від реалізації, ніж у попередньому періоді.

Отже, зростання середньорічної вартості необоротних активів не супроводжувалося підвищенням ефективності їх використання. Навпаки, скорочення доходу, отримання збитку та погіршення показників рентабельності і віддачі необоротних активів підтверджують необхідність посилення контролю за результативністю використання довгострокових ресурсів підприємства.

Четвертий етап – аналіз елементів необоротних активів ТОВ «Чорноморська іграшка» проводиться за допомогою табл. 2.7 -2.10 та представлений аналізом основних засобів.

Аналіз наявності, складу, структури та руху основних засобів здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та форми № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» за допомогою аналітичної табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Аналіз наявності та руху основних засобів*

Основні засоби	Наявність на початок року		Надійшло у звітному році, тис.грн.	Вибуло у звітному році, тис.грн.	Наявність на кінець року	
	тис.грн.	%			тис.грн.	%
Усього основні засоби, в тому числі: - виробничі	32568	100	1351	262	33915,5	100
в тому числі:						
- виробничі	х	х	х	х	х	х
- невиробничі	х	х	х	х	х	х
	х	х	х	х	х	х

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом з джерел [9;14]

Дані табл. 2.7 свідчать, що у ТОВ «Чорноморська іграшка» основні засоби повністю зосереджені в межах основного виду діяльності, що вказує на виробничу спрямованість сформованого майнового потенціалу. Відсутність невиробничих основних засобів означає, що підприємство не відволікає капітал на непрофільні об'єкти, а використовує його переважно для забезпечення операційного процесу.

На основі даних табл. 2.14 визначається система показників, що характеризують рух основних засобів, зокрема:

— **коефіцієнт надходження (K_n)** характеризує частку всіх засобів, які надійшли в поточному році ($OЗ_n$) у загальному їх обсязі на кінець цього року ($OЗ_k$)

$$K_n = \frac{OЗ_n}{OЗ_{к.р.}} = \frac{1351}{33915,5} = 0,039.$$

— **коефіцієнт оновлення ($K_{он}$)** показує лише частку нових засобів ($OЗ_{нов}$), що надійшли за 2024 рік, в загальному їх обсязі

$$K_{он} = \frac{OЗ_{нов}}{OЗ_{к.р.}} = \frac{1351}{33915,5} = 0,039.$$

— **коефіцієнт вибуття** характеризує інтенсивність вибуття основних засобів ($OЗ_{виб}$) з виробничої сфери

$$K_{виб} = \frac{OЗ_{виб}}{OЗ_{п.р.}} = \frac{0}{32568} = 0$$

де $OЗ_{п.р}$ – основні засоби на початок року.

— **коефіцієнт приросту** вартості основних засобів ($K_{прир}$)

$$K_{прир} = \frac{OЗ_n - OЗ_{виб}}{OЗ_{п.р.}} = \frac{1351}{32568} = 0,041.$$

Розраховані коефіцієнти надходження та оновлення засвідчують помірний рівень поповнення парку основних засобів, тоді як нульове або мінімальне вибуття свідчить про збереження наявної матеріально-технічної бази. Позитивне значення коефіцієнта приросту підтверджує тенденцію до розши-

рення виробничих можливостей, однак низькі темпи руху основних засобів вказують на обережний характер інвестиційної політики підприємства.

Аналіз стану основних засобів підприємства здійснюється шляхом визначення коефіцієнтів зносу та придатності на початок і кінець року на основі даних першого розділу активу балансу «Необоротні активи» форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою аналітичної табл. 2.8.

Таблиця 2.8 – Аналіз стану основних засобів*

Показники	На початок звітнього року	На кінець звітнього року	Відхилення
1. Первісна вартість основних засобів, тис.грн.	32568	33915,5	1347,5
2. Знос основних засобів, тис.грн.	27885	28834	949
3. Залишкова вартість основних засобів, тис.грн.	4683	5081,5	398,5
4. Коефіцієнт зносу основних засобів	0,8562	0,8502	-0,006
5. Коефіцієнт придатності основних засобів	0,1438	0,1498	0,006

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом з джерел [9;14]

Результати табл. 2.8 показують, що первісна вартість основних засобів підприємства зросла, що свідчить про збільшення загального обсягу вкладень у матеріально-технічну базу. Одночасно підвищення суми зносу відображає природний процес споживання вартості активів у ході їх експлуатації, однак приріст залишкової вартості свідчить, що оновлення частково компенсувало накопичену амортизацію.

Зниження коефіцієнта зносу та відповідне підвищення коефіцієнта придатності є позитивною тенденцією, оскільки вказує на певне покращення технічного стану основних засобів. Разом з тим високий рівень зносу підтверджує потребу в подальшому оновленні та модернізації виробничого обладнання, аби знизити ризики технічного старіння і забезпечити стабільну виробничу результативність.

Аналіз структури основних засобів за основним видом діяльності здійснюється за даними форми № 11-ОЗ за допомогою аналітичної табл. 2.9.

Таблиця 2.9 – Аналіз структури основних засобів за основним видом діяльності*

Показники	Наявність на кінець року, тис.грн.		Структура, %	
	попереднього	звітнього	попередній рік	звітний рік
Усього основних засобів підприємства	32568	33918	100	100
1. Активна частина: - машини та обладнання	25315 23632	25652 23917	77,7 93,4	75,63 93,24
-транспортні засоби	1296	1348	5,5	5,64
- інструменти, прилади, інвентар	387	387	29,9	28,70
2. Пасивна частина: - будівлі, споруди та передавальні пристрої	7253 6147	8266 6852	22,3 84,8	24,37 82,29
-малоцінні необоротні матеріальні активи	437 669	502 912	7,1 2,1	7,33 2,69

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом з джерел [9;14]

Структура основних засобів підприємства характеризується переважанням активної частини, насамперед машин та обладнання, що відповідає виробничому профілю діяльності підприємства. Така структура є економічно виправданою, оскільки саме активна частина основних засобів безпосередньо формує виробничий результат і визначає технічний потенціал підприємства.

Поряд із цим у звітному році простежується певне зростання питомої ваги пасивної частини основних засобів. Це може свідчити про розширення або оновлення допоміжної інфраструктури, однак водночас потребує забезпечення достатнього завантаження активної частини, щоб інвестиції в будівлі, споруди та інші елементи не знижували загальну ефективність використання основного капіталу.

Аналіз озброєності праці здійснюється на підставі даних форми № 11-ОЗ, форми № 1-ПВ та форми № 1П-НПП за допомогою аналітичної табл. 2.10.

Підвищення фондоозброєності та технічної озброєності праці у звітному році свідчить про збільшення вартості виробничих ресурсів, що припада-

ють на одного працівника. Це формує потенційні передумови для підвищення продуктивності праці та більш результативного використання трудових ресурсів у виробничому процесі.

Таблиця 2.10 – Аналіз озброєності праці*

Показники	2023 рік	2024 рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Середня річна вартість основних виробничих засобів, тис. грн.	32007	33242	1234,75	3,9
2. Середня річна вартість активної частини основних засобів (обладнання), тис.грн.	25315	25652	337	1,3
3. Середня облікова кількість працівників облікового складу, осіб	37	34	-3	-8,1
4. Фондоозброєність праці, тис.грн./особу	865054,1	977698,5	112644,5	13,0
5. Технічна озброєність праці, тис.грн./особу	684,2	754,5	70,3	10,3
6. Продуктивність праці 1-го працівника облікового складу, грн.	27614,85	14935,32	-12679,5	-45,9

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом з джерел [9;14]

Підвищення фондоозброєності та технічної озброєності праці у звітному році свідчить про збільшення вартості виробничих ресурсів, що припадають на одного працівника. Це формує потенційні передумови для підвищення продуктивності праці та більш результативного використання трудових ресурсів у виробничому процесі.

Однак фактичне зниження продуктивності праці вказує на те, що наявне посилення технічного оснащення не супроводжувалося адекватним зростанням результативності праці. Такий дисбаланс може бути наслідком неповного завантаження потужностей, зниження обсягів виробництва або недосконалої організації праці, що потребує додаткових управлінських рішень для підвищення ефективності використання наявної технічної бази.

Аналіз використання основних засобів здійснюється на підставі результатів попередніх розрахунків та даних форми № 1П-НПП за допомогою аналітичної табл. 2.11.

Дані табл. 2.11 свідчать про зниження ефективності використання основних засобів у звітному році, що проявилось у спаді фондovіддачі та одночасному зростанні фондомісткості. Це означає, що кожна гривня, вкладена в

основні засоби, у звітному періоді забезпечувала менший обсяг продукції, ніж у попередньому році.

Таблиці 2.11 – Аналіз використання основних засобів і впливу фондовіддачі на динаміку обсягу продукції*

Показники	2023 рік	2024 рік	Відхилення		
			Всього	в т.ч. за рахунок	
				основних засобів	фондовіддачі
1. Обсяг продукції в порівнянних цінах, тис.грн.	10217,5	5078,0	-5139,5	394,2	-5533,7
2. Середня річна вартість основних засобів за основним видом діяльності, тис.грн.	32007	33242	1234,75	394,2	х
3. Фондовіддача, грн./грн.	0,3192	0,1528	-0,1665	х	-5533,7
4. Фондомісткість, грн./грн.	3,1326	6,5462	3,4136	х	х

* Розраховано на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства та методичним підходом з джерел [9;14]

Факторний аналіз показує, що ключовим чинником скорочення обсягу продукції стало саме погіршення інтенсивності використання наявних основних засобів, а не недостатність їх обсягу. Тому підприємству доцільно зосередити увагу не лише на оновленні технічної бази, а й на підвищенні рівня завантаження обладнання, удосконаленні організації виробничого процесу та скороченні непродуктивних втрат часу.

За результатами проведеного дослідження встановлено, що у 2024 році діяльність підприємства характеризувалася зниженням обсягів виробництва, скороченням чистого доходу від реалізації продукції, погіршенням фінансових результатів та зменшенням окремих показників ефективності використання необоротних активів, зокрема фондовіддачі. Водночас зафіксовано зростання середньорічної вартості основних засобів, що свідчить про наявність процесів відтворення та підтримання виробничого потенціалу підприємства. Отже, результати аналізу підтверджують необхідність підвищення ефективності управління необоротними активами, удосконалення політики їх оновлення та більш раціонального використання з метою поліпшення загальних результатів фінансово-господарської діяльності товариства.

3. СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ І АУДИТУ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ У ТОВ «ЧОРНОМОРСЬКА ІГРАШКА»

3.1. Характеристика організації обліку на підприємстві

Організація та методологічні засади бухгалтерського обліку в ТОВ «Чорноморська іграшка» формуються відповідно до вимог національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Податкового кодексу України, а також підзаконних нормативних актів і внутрішніх розпорядчих документів підприємства. Цілісність інформаційної системи забезпечується завдяки поєднанню трьох взаємопов'язаних видів господарського обліку: оперативного, статистичного та бухгалтерського.

Оперативний облік здійснюється безпосередньо в місцях виникнення господарських процесів, зокрема у виробничих підрозділах та на складах. Його призначення полягає у швидкому спостереженні, фіксуванні та контролі виробничих операцій, а також у своєчасному отриманні відомостей про випуск продукції, відвантаження, використання сировини, матеріалів, праці, роботи обладнання, простої та виконання договірних зобов'язань.

Статистичний облік на підприємстві використовується для систематичного збирання, групування та узагальнення масових кількісних і якісних показників. Завдяки йому визначаються рівень середньої заробітної плати працівників, обсяги та якість виробленої продукції, динаміка продуктивності праці, зміни собівартості, а також інші характеристики, необхідні для аналітичної оцінки результатів діяльності та складання статистичної звітності.

Бухгалтерський облік у ТОВ «Чорноморська іграшка» виступає основним джерелом інформації для зовнішніх і внутрішніх користувачів, оскільки він забезпечує суцільне, безперервне і документально підтверджене відображення господарських операцій. Саме в межах бухгалтерського обліку здійснюється виявлення, вимірювання, накопичення, узагальнення, зберігання та передача

інформації про активи, зобов'язання, власний капітал, доходи, витрати та фінансові результати підприємства.

Оперативний, статистичний і бухгалтерський облік на підприємстві не існують відокремлено один від одного, а утворюють єдину систему інформаційного забезпечення управління. Їх узгоджене функціонування дозволяє контролювати виробничий процес, оцінювати зміни у структурі витрат, визначати собівартість продукції, аналізувати прибутковість та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Облікова політика ТОВ «Чорноморська іграшка» формується згідно із законодавчими вимогами та закріплюється у відповідному наказі. У ньому визначаються методичні підходи щодо ведення бухгалтерського обліку, принципи формування доходів і витрат, порядок оцінки активів, застосовувані методи нарахування амортизації, а також правила організації документообігу й відповідальність посадових осіб.

У наказі про облікову політику, зокрема, передбачено ведення обліку відповідно до П(С)БО, Плану рахунків і Інструкції щодо його застосування; обов'язковість повної відповідності фінансової звітності чинним нормативним вимогам; покладення відповідальності за організацію облікового процесу на головного бухгалтера; визначення порядку визнання доходу на дату надання послуг або відвантаження продукції; а також формування собівартості реалізованої продукції шляхом включення до неї прямих матеріальних витрат, витрат на оплату праці, інших прямих витрат та загальновиробничих витрат.

Податковий облік на підприємстві організовується під керівництвом головного бухгалтера. Саме він відповідає за підготовку податкової звітності, ведення реєстрів, оформлення податкових накладних, облік розрахунків з бюджетом і дотримання вимог податкового законодавства. В межах своїх функцій бухгалтерська служба забезпечує як фінансову, так і податкову дисципліну.

Бухгалтерська служба підприємства функціонує під керівництвом головного бухгалтера і виконує завдання, пов'язані з організацією обліку, звітності, контролю та аналітичного супроводу господарської діяльності. Її цільове призначення полягає у наданні повної, достовірної та неупередженої інформації користувачам для прийняття ефективних управлінських рішень.

Бухгалтери підприємства ведуть облік активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів і витрат відповідно до розподілу функціональних обов'язків. Вони безпосередньо підпорядковуються головному бухгалтеру, а облік витрат на підприємстві здійснюється за рахунками 9 класу «Витрати діяльності».

До повноважень головного бухгалтера належать: забезпечення дотримання єдиних методологічних принципів бухгалтерського обліку; контроль правильності відображення операцій на рахунках; перевірка стану обліку; участь в оформленні матеріалів, пов'язаних із нестачами, крадіжками та псуванням активів; а також проведення економічного аналізу господарської діяльності разом з іншими службами підприємства.

Головний бухгалтер не має права приймати до виконання документи, що суперечать законодавству або порушують фінансову дисципліну. Якщо керівник підприємства наполягає на здійсненні такої операції, головний бухгалтер зобов'язаний письмово повідомити його про неправомірність відповідного розпорядження, а у разі письмового підтвердження з боку керівника відповідальність за наслідки покладається саме на керівника.

Функції облікового персоналу охоплюють облік, аналіз та контроль за оборотними і оборотними активами, власним капіталом, довгостроковими та поточними зобов'язаннями, формуванням доходів і фінансових результатів. Окрім цього, працівники бухгалтерії відповідають за своєчасне надходження первинних документів, їх опрацювання, відображення витрат і доходів, а також оформлення матеріалів щодо нестач, втрат і псування майна.

На підприємстві використовується автоматизована форма бухгалтерського обліку із застосуванням програмного забезпечення «ІТ Підприємство». Система передбачає можливість ручного введення операцій, використання типових операцій та режиму «документи і розрахунки», що дає змогу значно прискорити формування проведення та вихідних документів.

На підставі введених у програму даних формуються оборотно-сальдові відомості, аналізи рахунків, журнал-ордери, картки рахунків, шахові відомості, зведені проведення та інші регістри синтетичного й аналітичного обліку. Це сприяє підвищенню оперативності облікових процедур та зручності контролю за рухом господарських ресурсів.

У системі автоматизованого обліку синтетичний і аналітичний рівні тісно взаємопов'язані. Під час введення проводок користувач одночасно відображає інформацію як за синтетичними рахунками, так і за аналітичними об'єктами, що забезпечує можливість оперативного формування звітності за різними напрямками деталізації. Програма підтримує ведення необмеженої кількості довідників аналітичного обліку, у тому числі за матеріалами, товарами, працівниками, організаціями, основними засобами та іншими об'єктами. За потреби облік може вестись як у вартісному, так і в натуральному вимірнику.

Перед складанням річної фінансової звітності на підприємстві проводиться інвентаризація активів і зобов'язань, а також періодичні раптові перевірки каси та окремих груп товарно-матеріальних цінностей. Для цього створюються постійно діюча інвентаризаційна комісія і робочі комісії, на які покладаються, зокрема, функції визначення строків корисного використання і списання необоротних активів.

На підприємстві затверджується перелік осіб, які мають право отримувати, зберігати і відвантажувати матеріальні цінності, а також графік документообігу, що встановлює маршрути руху документів, строки їх подання та відповідальних виконавців. Такий підхід сприяє уникненню несанкціонованого

втручання у процес оформлення первинної документації та забезпечує належну організацію внутрішнього контролю.

Інформація з первинних документів переноситься до інформаційної бази в міру їх надходження. Після завершення місяця здійснюється звірення облікових залишків з даними матеріально відповідальних осіб, роздруковуються регістри та оформлюються документи про результати звірки. За потреби бухгалтерія надає іншим підрозділам проміжні регістри, акти звірок та іншу цільову інформацію. Відповідальність за правильність записів у регістрах покладається на працівників, які їх склали та підписали. Первинні документи і регістри не повинні містити необґрунтованих виправлень, а помилки можуть бути усунуті лише встановленими способами, зокрема коректурним методом або методом сторно.

Фінансовий облік у ТОВ «Чорноморська іграшка» орієнтований на формування фінансової звітності, що включає баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал та примітки до фінансової звітності. Податковий облік, у свою чергу, ведеться відповідно до вимог Податкового кодексу України і забезпечує правильність розрахунку та сплати основних податків і зборів.

3.2. Аналітичний і синтетичний облік необоротних активів у ТОВ «Чорноморська іграшка»

Дослідження в другому розділі кваліфікаційної роботи показало, що на у ТОВ «Чорноморська іграшка» є необоротні активи в складі: основні засоби, нематеріальні активи, інші необоротні матеріальні активи та капітальні інвестиції.

Основні засоби підприємства змінюються внаслідок здійснення капітальних інвестицій, внесення активів до статутного капіталу, безоплатного отримання, продажу, безоплатної передачі, списання через нестачі, аварії, стихійні

лиха або повний фізичний і моральний знос. Таким чином, рух необоротних активів охоплює як операції з надходження, так і операції з вибуття.

Синтетичний облік основних засобів у бухгалтерії підприємства ведеться на рахунку 10 «Основні засоби» з використанням відповідних субрахунків, зокрема 103, 104, 105, 106, 109. За дебетом рахунку відображається надходження об'єктів, витрати на їх поліпшення та дооцінка, тоді як за кредитом – вибуття, часткова ліквідація й сума уцінки.

Придбані або створені основні засоби зараховуються на баланс за первісною вартістю, яка формується залежно від способу їх отримання. Аналітичний облік організується по кожному об'єкту окремо, що забезпечує індивідуальний контроль за його станом, місцем експлуатації та рухом.

Надходження основних засобів оформлюється типовими первинними документами, серед яких акт приймання-передачі основних засобів, акт здачі відремонтованих, реконструйованих і модернізованих об'єктів, а також акти встановлення, пуску чи демонтажу обладнання. Для підприємства найбільш характерними є операції з придбання основних засобів за договорами купівлі-продажу та введення їх в експлуатацію.

У разі вибуття або ліквідації основних засобів на підприємстві створюється постійно діюча комісія, яка оглядає об'єкт, встановлює причини його списання, визначає можливість подальшого використання окремих частин, виявляє винних осіб у випадку передчасного вибуття та складає відповідні акти. Після затвердження таких актів керівником бухгалтерія здійснює відмітки в інвентарних картках, списках та інших аналітичних документах.

Об'єкт основних засобів перестає визнаватись активом у разі продажу, безоплатної передачі, ліквідації, нестачі або остаточного псування. Фінансовий результат від ліквідації визначається як різниця між доходом від вибуття, залишковою вартістю об'єкта та витратами, пов'язаними з його демонтажем або ліквідацією. Для відображення операцій з ліквідації в бухгалтерському обліку

використовується рахунок 976, на дебеті якого відображається залишкова вартість об'єкта та витрати на його ліквідацію. Якщо в результаті списання оприбутковуються матеріали, придатні для подальшого використання, дохід визнається на рахунку 746. При реалізації основних засобів дохід показується на рахунку 742, а залишкова вартість списується на рахунок 972.

Облік інших необоротних матеріальних активів підприємства здійснюється на рахунку 11 із застосуванням відповідних субрахунків. Це дозволяє відокремлено відображати інформацію щодо МНМА, тимчасових споруд та інших груп активів, які не належать безпосередньо до основних засобів, але мають довгостроковий характер використання.

Таблиця 3.1 – Відображення в обліку операцій з руху основних засобів та ІНМА у ТОВ «Чорноморська іграшка» в 2023 році*

Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, тис. грн	Відображення у звітності	Підтвердні документи
Введено в експлуатацію машини та обладнання	104	1521	796	Форма №1	Акт ОЗ-1
Введено в експлуатацію інструменти, прилади, інвентар	109	1521	51		
Введено в експлуатацію тимчасові споруди	113	153	18		
Віднесено витрати на ремонт машин та обладнання	104	1522	520		Акт ОЗ-3
Списано знос будівель під час ліквідаціїїдації	131	103	256	Форма №1, Форма №5	
Списано знос інструментів, приладів, інвентарю	131	106	6		

*складено автором за даними головної книги підприємства рахунки класу I

Придбання основних засобів за плату, їх спорудження, добудова, модернізація або інше створення об'єктів для власних потреб підприємства відносяться до капітальних інвестицій. Для їх обліку використовується рахунок 15 «Капітальні інвестиції», за яким узагальнюються витрати до моменту введення об'єкта в експлуатацію.

Рахунок 15 включає субрахунки 151 «Капітальне будівництво», 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів», 153 «Придбання інших необо-

ротних матеріальних активів» і 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів». За дебетом цього рахунка накопичуються витрати на придбання чи створення матеріальних і нематеріальних необоротних активів.

Якщо об'єкти основних засобів вносяться до статутного капіталу, вони зараховуються на баланс за погодженою засновниками справедливою вартістю з урахуванням витрат, що формують первісну вартість. У такому випадку рішення про оцінку фіксується окремим актом, а вартість може підтверджуватись первинними документами або експертним висновком.

У разі самостійного виготовлення основних засобів підприємство розмежовує два варіанти: виготовлення об'єкта від початку для власних потреб або переведення готової продукції до складу основних засобів. У першому випадку витрати накопичуються на субрахунку 1521 і після завершення робіт списуються на рахунок 10, а в другому – первісна вартість об'єкта відповідає його виробничій собівартості.

Основні засоби можуть бути отримані підприємством і безоплатно. У такому разі операція оформлюється актом приймання-передачі, а в бухгалтерському обліку при надходженні активу відображається його вартість із одночасним визнанням безоплатно одержаних необоротних активів, тоді як дохід визнається поступово – у сумі нарахованої амортизації.

На підприємстві по субрахунку 152 відкрито два субрахунки а саме» 1521 «Капітальні інвестиції на придбання основних засобів» та 1522 «Капітальні інвестиції на ремонт основних засобів»

Таблиця 3.2 – Відображення в обліку капітальних інвестицій на ТОВ «Чорноморська іграшка» в 2023 році*

Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн	Відображення у звітності	Підтвердні документи
Сформовано вартість придбаних ОЗ	1521	631	846830,50	Ряд. 1005 Форма №1	Накладна
Введено в експлуатацію машини та обладнання	104	1521	795558,50	Ряд. 1011 ф. №1	Акт ОЗ-1

Продовження табл. 3.2.

Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн	Відображення у звітності	Підтвердні документи
Введено в експлуатацію інші основні засоби	109	1521	51272,00	Ряд. 1011 ф. №1	
Списано будівельні матеріали на ремонт основних засобів	1522	205	120521,67	Ряд. 1005 ф. №1	Акт виконаних робіт
Списано запасні частини на ремонт основних засобів	1522	207	299315,00	Ряд. 1005 ф. №1	
Віднесено на збільшення вартості обладнання витрати на ремонт ОЗ	104	1522	520496,67	Ряд. 1011 ф. №1	Акт ОЗ-2
Отримано інші НМА від поставальників без ПДВ	153	631	17589,67	Форма №1, Форма №5	Накладна, ТТН
Відображено ПДВ за придбаними іншими НМА	644	6312	3517,93	Форма №1	Податкова накладна
Відображено право на податковий кредит	6411	644	3517,93	Форма №1	Податкова накладна
Введено в експлуатацію об'єкти інших НМА	112	153	17589,67	Ряд. 1011 ф. №1	Акт ОЗ-1

**складено автором за даними головної книги підприємства рахунки класу I*

Для накопичення інформації про суму амортизації необоротних активів у ТОВ «Чорноморська іграшка» використовується рахунок 13 «Знос необоротних активів». За кредитом цього рахунка відображається нарахування амортизації, а за дебетом – її зменшення у випадках вибуття чи коригування відповідних активів. На підприємстві інвентарні номери об'єктів основних засобів використовуються також як елементи аналітичної деталізації під час ведення обліку.

Згідно з наказом про облікову політику на підприємстві застосовується прямолінійний метод нарахування амортизації. Нарахування починається з місяця, наступного за місяцем визнання активу, і припиняється з місяця, що настає після його вибуття. На період реконструкції, модернізації або консервації амортизація не нараховується.

Оскільки амортизація визначається щомісячно, а вартість, що амортизується, може змінюватись у зв'язку з переоцінкою чи витратами на поліпшення, на практиці доцільним є використання місячної норми амортизації, розрахованої як частка річної норми. Строки корисного використання об'єктів

визначаються постійно діючою комісією і фіксуються в актах введення в експлуатацію.

Суми амортизації включаються до складу витрат залежно від функціонального призначення активів. Так, амортизація виробничих основних засобів списується на рахунок 23, загальновиробничих – на рахунок 91, адміністративних – на рахунок 92, а активів, пов'язаних зі збутом, – на рахунок 93.

Таблиця 3.3 – Відображення в обліку амортизації необоротних матеріальних активів у ТОВ «Чорноморська іграшка» у 2023 році*

№	Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн	Відображення у звітності	Підтвердні документи
1	Нараховано амортизацію основних засобів виробничого призначення	23	131	96223,26	Форма №1, №2, №3, №5	Розрахунок амортизації
2	Нараховано амортизацію основних засобів загальновиробничого призначення	91	131	436888,42		
3	Нараховано амортизацію основних засобів адміністративного призначення	92	131	242397,61		
4	Нараховано амортизацію МНМА загальновиробничого призначення	91	132	17589,67		

**складено автором за даними головної книги підприємства рахунки класу 1*

Для підтримання основних засобів у придатному до використання стані підприємство застосовує систему технічного обслуговування, поточних і капітальних ремонтів, а також поліпшень, пов'язаних з модернізацією, дообладнанням і реконструкцією. На початку року формується план капітальних ремонтів, у якому визначаються перелік об'єктів, склад робіт, кошторисна вартість, календарний графік, потреба в матеріалах та технічних ресурсах.

Фінансування капітальних ремонтів здійснюється на підставі затвердженого керівником плану і кошторисно-фінансових розрахунків. До складу витрат включаються проектно-кошторисні роботи, оплата робіт підрядників або власних ремонтних підрозділів, вартість нових деталей, вузлів, агрегатів, а також витрати на заміну зношених елементів будівель і споруд.

Порядок відображення витрат залежить від способу проведення ремонту. У разі підрядного способу розрахунки здійснюються за актами приймання виконаних робіт, тоді як при господарському способі витрати відображаються за окремими елементами: оплата праці, використані матеріали, послуги допоміжних підрозділів тощо.

Якщо витрати на поліпшення призводять до збільшення майбутніх економічних вигід, вони включаються до первісної вартості об'єкта і відображаються через рахунок 15 «Капітальні інвестиції» з подальшим зарахуванням на рахунок 10. Якщо ж витрати спрямовані лише на підтримання об'єкта в робочому стані, вони визнаються витратами звітного періоду згідно з П(С)БО 16.

До витрат, що капіталізуються, можуть належати модернізація з метою подовження строку використання, заміна окремих частин для підвищення якості продукції, а також впровадження нових технологічних рішень, які дають змогу зменшити витрати виробництва. Документальним підтвердженням таких робіт виступають акти приймання виконаних робіт, довідки про їх вартість, наряди, табелі, накладні та інші первинні документи.

Аналітичний облік витрат на капітальні ремонти при господарському способі може вестися за об'єктами і статтями витрат позамовним методом, що дозволяє деталізувати інформацію про матеріали, заробітну плату, соціальні відрахування, експлуатацію машин та механізмів, втрати від браку й інші складові ремонтного процесу.

ТОВ «Чорноморська іграшка» у частині орендних відносин виступає орендодавцем. Об'єкти, передані в операційну оренду, залишаються у власності підприємства та обліковуються на його балансі, а в аналітичних регістрах для них виділяється окрема група. Вартість таких об'єктів та нарахована за ними амортизація відображаються на рахунках 10, 11 і 13. За підсумками кварталу і року підприємство формує фінансову, статистичну та податкову звітність на підставі даних Головної книги й інших регістрів. Відображення руху та за-

лишків основних засобів у звітності дає змогу оцінити стан необоротних активів, динаміку їх зміни та вплив на результати діяльності підприємства.

3.3. Методичні засади аудиту необоротних активів у ТОВ

«Чорноморська іграшка»

Аудит необоротних активів у ТОВ «Чорноморська іграшка» доцільно розглядати як системний процес одержання достатніх і належних аудиторських доказів щодо наявності, права власності, оцінки, повноти відображення руху, правильності нарахування амортизації та належного розкриття інформації про необоротні активи у фінансовій звітності підприємства [17; 19]. Такий підхід забезпечує перевірку не лише арифметичної точності облікових записів, а й економічної обґрунтованості рішень управлінського персоналу щодо визнання, переоцінки, модернізації, ремонту, списання й використання активів у господарській діяльності [32; 33].

Для підприємства виробничо-торговельного профілю, яким є ТОВ «Чорноморська іграшка», необоротні активи формують матеріальну основу операційного процесу, оскільки саме через них забезпечується виготовлення, зберігання, транспортування та реалізація продукції. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» підприємства зобов'язані вести бухгалтерський облік і подавати фінансову звітність на підставі повної, правдивої та неупередженої інформації, що обумовлює необхідність якісного аудиту активів із високою питомою вагою у структурі майна [33].

У межах нормативного регулювання ключове значення для перевірки операцій з необоротними активами має НП(С)БО 7 «Основні засоби», яке визначає методологічні засади формування в обліку інформації про основні засоби, інші необоротні матеріальні активи та незавершені капітальні інвестиції, а також порядок їх відображення у фінансовій звітності [32]. З позицій аудиту це

означає, що перевірки підлягають критерії визнання об'єкта активом, правильність формування первісної вартості, документування надходження і вибуття, застосування методів амортизації, відображення витрат на поліпшення та коректність інвентаризаційних процедур [32].

Метою аудиту необоротних активів у ТОВ «Чорноморська іграшка» є формування обґрунтованого висновку щодо того, чи відображені такі активи в обліку та звітності достовірно в усіх суттєвих аспектах, відповідно до чинного законодавства України, облікової політики підприємства та застосовних міжнародних стандартів аудиту [17; 19]. Для досягнення цієї мети аудитор повинен поєднати процедури оцінки ризиків, тести контролю та процедури по суті, оскільки саме така логіка одержання доказів впливає з положень МСА 500, МСА 315 та МСА 330 [19].

Інформаційна база аудиту охоплює наказ про облікову політику, первинні документи з надходження та вибуття основних засобів, інвентарні картки, інвентаризаційні описи, реєстри аналітичного й синтетичного обліку, оборотно-сальдові відомості, Головну книгу, фінансову звітність, внутрішні розпорядчі документи щодо ремонтів і модернізації, а також договори купівлі-продажу, оренди, підряду або відповідального зберігання [32; 33].

До основних завдань аудиту необоротних активів на досліджуваному підприємстві належать:

- встановлення фактичної наявності об'єктів та підтвердження прав підприємства на них [17];
- перевірка правильності визнання активів відповідно до критеріїв НП(С)БО 7 [32];
- контроль достовірності формування первісної вартості при придбанні, створенні, внесенні до статутного капіталу чи безоплатному отриманні [32];
- оцінка коректності нарахування амортизації та віднесення витрат на ремонт, модернізацію і реконструкцію [32];

- перевірка повноти документального оформлення руху об'єктів та правильності їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку [32; 33];
- встановлення правильності розкриття інформації про необоротні активи у примітках до фінансової звітності [32; 33].

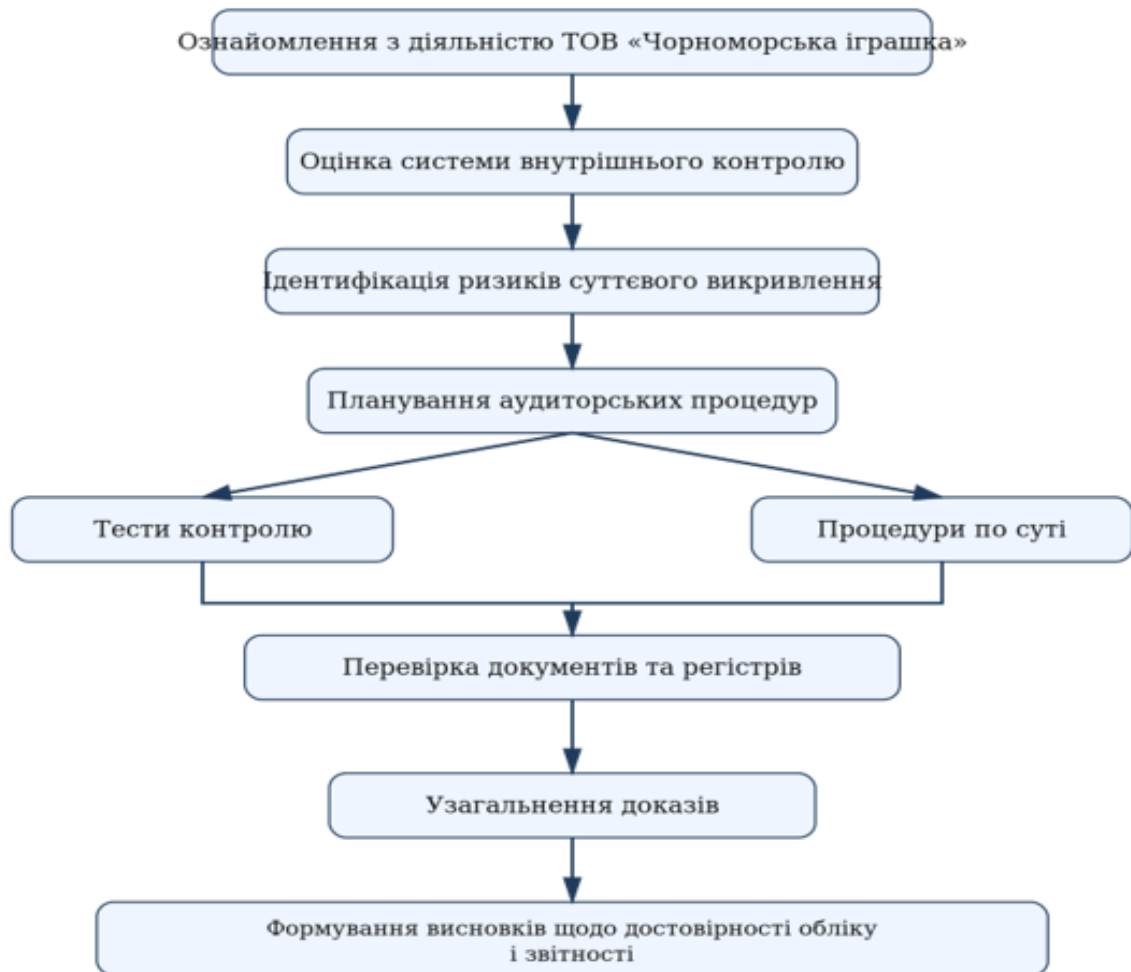

Рис. 3.1 – Логіка аудиту необоротних активів

** складено автором на основі джерел [18; 19].*

Нормативно-правове забезпечення аудиту необоротних активів в Україні ґрунтується на поєднанні загальних вимог до фінансової звітності та спеціальних стандартів, які регламентують як облік, так і процедури перевірки відповідних об'єктів. Базовою основою виступають нормативні акти зазначені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Нормативно-правове забезпечення аудиту необоротних активів*

Нормативний акт / стандарт	Сфера регулювання	Значення для аудиту ТОВ «Чорно-морська іграшка»
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Загальні правові засади ведення обліку та складання фінансової звітності	Використовується для оцінки правомірності організації обліку, відповідальності за звітність і загальних вимог до достовірності інформації
НП(С)БО 7 «Основні засоби»	Визнання, оцінка, амортизація, розкриття інформації щодо основних засобів та інших необоротних матеріальних активів	Є базовим критерієм перевірки правильності класифікації, оцінки, амортизації та відображення активів у фінансовій звітності
MCA 315	Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвого викривлення	Дає змогу сформулювати ризик-орієнтований підхід до перевірки ділянок з найбільшою ймовірністю помилок або зловживань
MCA 330	Дії аудитора у відповідь на оцінені ризики	Визначає доцільність тестів контролю та процедур по суті щодо операцій з необоротними активами
MCA 500	Отримання достатніх і належних аудиторських доказів	Орієнтує аудитора на використання перевірки, спостереження, перерахунку, підтвердження та інших процедур доказування

* складено автором на основі джерел [18; 19; 33; 32].

Робочі документи під час аудиту необоротних активів це стислий, але впорядкований відбиток усіх виконаних аудитором дій і отриманих доказів щодо основних засобів, нематеріальних активів, довгострокових фінансових інвестицій та довгострокової дебіторської заборгованості. Вони, як правило, охоплюють результати тестування внутрішнього контролю, робочі таблиці з перевірки визнання, оцінки, амортизації та вибуття активів, а також звірку первинних документів із даними облікових регістрів. До такого масиву також належать розрахунки аудитора, короткі пояснювальні записки щодо виявлених відхилень, підсумки інвентаризаційних процедур і матеріали, що підтверджують права власності підприємства на необоротні активи. У сукупності ці до-

кументи дають змогу обґрунтувати сформульовані аудиторські висновки й за потреби відтворити логіку перевірки від вихідних даних до оцінки достовірності фінансової звітності.

Розглянемо в таблиці 3.6 більш детально програму аудиту необоротних активів, у якому чітко окреслено перелік і послідовність запланованих процедур, їх обсяг, а також розподіл відповідальності між виконавцями під час перевірки необоротних активів замовника.

Таблиця 3.6 – Програма аудиту необоротних активів у ТОВ «Чорноморська іграшка»*

Напрямок перевірки	Аудиторські процедури	Джерела доказів	Очікуваний результат
Наявність і права на активи	Інвентаризаційне спостереження, звірка інвентарних номерів, перевірка правовстановлюючих документів	Інвентаризаційні описи, акти, договори, технічні паспорти	Підтвердження фактичного існування об'єктів і прав підприємства на них
Первісна вартість	Перевірка складу витрат, звірка з договорами, рахунками, актами виконаних робіт	Накладні, акти приймання-передачі, рахунки, платіжні документи	Підтвердження правильності формування первісної вартості
Амортизація	Перерахунок амортизації, перевірка строків використання і методу нарахування	Наказ про облікову політику, відомості амортизації, реєстри обліку	Встановлення правильності суми амортизаційних відрахувань
Поліпшення та ремонти	Аналіз характеру витрат, розмежування поточних і капітальних витрат	Кошториси, акти виконаних робіт, бухгалтерські довідки	Підтвердження коректної класифікації витрат
Вибуття активів	Перевірка підстав списання, продажу чи ліквідації, звірка з обліковими реєстрами	Акти списання, договори купівлі-продажу, накладні, бухгалтерські записи	Підтвердження правомірності та повноти відображення вибуття
Розкриття у звітності	Зіставлення реєстрів з формами фінансової звітності та примітками	Баланс, примітки, Головна книга, оборотно-сальдова відомість	Оцінка достовірності розкриття інформації у звітності

* складено автором на основі джерел [17; 32; 33].

У процесі аудиту необоротних активів у ТОВ «Чорноморська іграшка» важливо оцінити властивий ризик, ризик контролю та ризик невиявлення, оскільки саме їх сукупний вплив визначає глибину аудиторських процедур і необхідний обсяг вибірки [19]. За умов виробничої та складської діяльності підвищений ризик може стосуватися неправильного віднесення витрат на ремонт до капітальних інвестицій або навпаки, несвоєчасного списання непридатних активів, помилок у встановленні строків корисного використання та недостатньо формалізованих результатів інвентаризації [32].

Найбільш типовими порушеннями на цій ділянці обліку є включення до первісної вартості невласливих витрат, неналежне документальне оформлення введення об'єктів в експлуатацію, помилкове нарахування амортизації, відсутність підтвердження права власності, неповне відображення результатів модернізації та необґрунтоване віднесення активів до складу малоцінних або інших необоротних матеріальних активів [32; 33]. Виявлення таких відхилень має не лише облікове, а й управлінське значення, оскільки спотворення вартості активів безпосередньо впливає на фінансовий результат, показники рентабельності та достовірність даних для прийняття рішень керівництвом підприємства [33].

Для підвищення якості обліково-аудиторського забезпечення ТОВ «Чорноморська іграшка» доцільно посилити внутрішній контроль за рухом необоротних активів через чітке закріплення матеріально відповідальних осіб, регулярне оновлення інвентарних карток, документування результатів огляду технічного стану об'єктів та перегляд строків корисного використання у разі модернізації або зміни умов експлуатації [32; 33]. Також важливим є узгодження облікової політики з фактичною практикою амортизації, капіталізації витрат і списання об'єктів, що дасть змогу зменшити ризик викривлення фінансової звітності та підвищити доказову силу внутрішніх документів під час зовнішнього аудиту [19; 33].

Отже, аудит необоротних активів у ТОВ «Чорноморська іграшка» має ґрунтуватися на поєднанні нормативної відповідності, процедурного контролю та економічного аналізу ефективності використання активів. Саме комплексна перевірка наявності, оцінки, амортизації, руху та розкриття інформації про необоротні активи дає можливість сформулювати об'єктивне професійне судження про достовірність облікових даних і якість фінансової звітності підприємства [17; 32].

3.4. Напрями удосконалення організації та методики обліку та аналізу необоротних активів у ТОВ «Чорноморська іграшка»

Проведене дослідження стану організації обліку та аналізу необоротних активів у ТОВ «Чорноморська іграшка» дає підстави стверджувати, що підприємство має сформовану систему документального оформлення, синтетичного й аналітичного обліку, а також використовує автоматизовану форму ведення облікових процедур. Водночас результати економічного аналізу свідчать, що зростання середньорічної вартості основних засобів не супроводжувалося підвищенням ефективності їх використання, оскільки у звітному періоді спостерігалось скорочення обсягів виробництва, зниження фондівіддачі та погіршення фінансового результату. За таких умов удосконалення організації та методики обліку й аналізу необоротних активів має бути спрямоване не лише на підвищення достовірності облікової інформації, а й на посилення її управлінської цінності для прийняття рішень щодо завантаження обладнання, оновлення виробничої бази та контролю витрат.

Для виробничого підприємства, діяльність якого пов'язана з обробленням металу, лакуванням, літографуванням жерсті та експлуатацією спеціалізованого технологічного обладнання, необоротні активи виступають матеріальною основою господарського процесу. Саме тому питання їх визнання, оцінки, документування, амортизації, внутрішнього контролю та аналітичного супроводу по-

винні бути інтегровані в єдину систему управління виробничим потенціалом. На підприємстві доцільно перейти від переважно реєстраційного підходу до обліку необоротних активів до моделі, за якої облікові дані активно використовуються для оцінки технічного стану активів, контролю ефективності експлуатації та обґрунтування інвестиційних рішень.

Першим напрямом удосконалення є поглиблення аналітичності обліку необоротних активів. У ході дослідження встановлено, що на підприємстві облік ведеться за рахунками 10, 11, 13 та 15 із використанням автоматизованої системи «1с-Підприємство», що створює належну основу для подальшої деталізації аналітичної інформації. Однак для підвищення управлінської ефективності доцільно організувати аналітичний облік не лише за інвентарними об'єктами, а й за місцями експлуатації, центрами відповідальності, виробничими дільницями, функціональним призначенням обладнання та рівнем його технічного навантаження. Такий підхід дозволить визначати, які саме підрозділи формують найбільшу частку амортизаційних витрат, де спостерігаються прості обладнання, а також які об'єкти потребують першочергового ремонту, модернізації або заміни.

Другим важливим напрямом є удосконалення порядку документування руху та використання необоротних активів. Хоча на підприємстві застосовуються типові форми первинних документів, для виробничих умов ТОВ «Чорноморська іграшка» доцільно доповнити їх внутрішніми формами управлінського характеру, які відображатимуть відомості про дату фактичного введення обладнання у виробничий процес, режим його роботи, причини простою, кількість ремонтних втручань, витрати на технічне обслуговування та відповідальну особу за експлуатацію. Це особливо важливо для машин і обладнання, які становлять активну частину основних засобів і безпосередньо впливають на випуск продукції, продуктивність праці та собівартість. Запровадження внутрішніх карток технічного супроводу об'єктів основних засобів дозволить поєднати

бухгалтерський облік із технічним контролем і суттєво розширити інформаційну базу для подальшого аналізу.

Третім напрямом виступає вдосконалення амортизаційної політики підприємства. У розділі 3 встановлено, що на підприємстві застосовується прямолінійний метод амортизації, який є зручним з позиції стабільності облікових розрахунків і простоти застосування. Проте для окремих груп виробничого обладнання, рівень використання якого істотно залежить від завантаження, обсягу виробничої програми та фактичної інтенсивності експлуатації, доцільно періодично переглядати строки корисного використання та ліквідаційну вартість. Навіть без зміни методу амортизації систематичний перегляд строків експлуатації дозволить наблизити облікові оцінки до реального стану активів, знизити ризик викривлення фінансового результату та забезпечити більш обґрунтоване формування витрат звітного періоду.

Четвертим напрямом є вдосконалення розмежування витрат на ремонт, технічне обслуговування, модернізацію та реконструкцію. Для виробничих підприємств ця проблема має особливе значення, оскільки неправильне віднесення витрат або до витрат періоду, або до капітальних інвестицій безпосередньо впливає на вартість активів, амортизацію та фінансовий результат. З огляду на це доцільно розробити внутрішній регламент класифікації витрат на поліпшення необоротних активів із зазначенням критеріїв, за якими визначатиметься, чи призводить конкретний вид робіт до збільшення майбутніх економічних вигід, чи має виключно підтримувальний характер. Такий регламент має використовуватись спільно бухгалтерською службою, технічними працівниками та керівниками виробничих підрозділів, що забезпечить єдність підходів і зменшить кількість спірних рішень при відображенні ремонтно-модернізаційних операцій.

П'ятим напрямом удосконалення є інтеграція облікової інформації про необоротні активи з системою внутрішнього аналізу ефективності виробництва.

Проведений у роботі економічний аналіз показав, що на підприємстві спостерігалось зниження фондівдачі при одночасному зростанні середньорічної вартості основних засобів, що свідчить про недостатньо ефективне використання наявної матеріально-технічної бази. Отже, до традиційних показників аналізу доцільно додати систему внутрішніх операційних індикаторів: коефіцієнт завантаження обладнання, частку часу простою за технічними та організаційними причинами, обсяг продукції на одну одиницю ключового обладнання, питому вагу витрат на ремонт у вартості активної частини основних засобів, а також співвідношення між темпами оновлення активів і темпами зміни обсягів виробництва. Використання таких показників дозволить перейти від загальної оцінки складу і руху основних засобів до виявлення конкретних резервів підвищення їх віддачі.

Шостим напрямом є посилення внутрішнього контролю за наявністю, технічним станом та цільовим використанням необоротних активів. У матеріалах дослідження відображено, що на підприємстві проводиться інвентаризація та створюються інвентаризаційні комісії, що є позитивним елементом організації контролю. Однак в умовах виробничої діяльності доцільно розширити контрольні процедури шляхом запровадження періодичних внутрішніх оглядів обладнання, документування фактів простою, аналізу причин аварійних зупинок, а також формування реєстру морально застарілих або малоефективних об'єктів. Такий підхід дозволить не лише підтверджувати наявність активів, а й оцінювати ступінь їх придатності до подальшої експлуатації та економічну доцільність утримання.

Сьомим напрямом є цифровізація контрольних та аналітичних процедур. Оскільки підприємство вже використовує автоматизовану систему обліку, наступним етапом має стати впровадження розширених електронних довідників за основними засобами, у яких буде накопичуватись інформація про дату введення в експлуатацію, місце розташування, первісну та залишкову вартість,

норму амортизації, історію ремонтів, випадки простою, терміни технічного огляду та результати інвентаризації. Це забезпечить не лише оперативне формування бухгалтерських реєстрів, а й швидке отримання управлінської інформації для технічних і виробничих служб. У перспективі таке рішення створить підґрунтя для побудови внутрішньої системи моніторингу ефективності використання активної частини основних засобів у розрізі окремих виробничих ділянок.

Восьмим напрямом удосконалення є посилення зв'язку між обліком необоротних активів та прийняттям рішень щодо інвестиційного оновлення виробництва. Виявлене в роботі зниження результативності використання основних засобів при збереженні їх значної питомої ваги у структурі необоротних активів свідчить про потребу у більш адресному підході до оновлення обладнання. Підприємству доцільно формувати внутрішню рейтингову оцінку основних засобів за критеріями технічного стану, рівня виробничого навантаження, витрат на утримання, частоти ремонту та впливу на собівартість продукції. На основі такої оцінки можна визначати першочергові об'єкти для модернізації, заміни чи виведення з експлуатації, що дозволить спрямовувати інвестиційні ресурси саме на найбільш критичні ділянки виробничого процесу.

Для систематизації запропонованих напрямів удосконалення здійснимо узагальнення їх у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 – Основні напрями удосконалення організації та методики обліку та аналізу необоротних активів у ТОВ «Чорноморська іграшка»*

Напрямок удосконалення	Зміст запропонованого заходу	Очікуваний результат
Поглиблення аналітичного обліку	Ведення аналітики не лише за інвентарними об'єктами, а й за місцями експлуатації, центрами відповідальності та виробничими ділянками	Підвищення деталізації інформації про використання активів і джерела формування витрат
Удосконалення документування	Запровадження внутрішніх карток технічного супроводу обладнання, реєстрації простоїв і ремонтів	Посилення зв'язку між бухгалтерським обліком і технічним контролем

Продовження табл. 3.7

Напрямок удосконалення	Зміст запропонованого заходу	Очікуваний результат
Перегляд амортизаційних оцінок	Регулярний аналіз строків корисного використання та ліквідаційної вартості окремих груп активів	Підвищення обґрунтованості амортизаційних витрат і достовірності фінансових результатів
Регламентация ремонтів і поліпшень	Розроблення внутрішнього положення щодо розмежування поточних витрат і капітальних інвестицій	Зниження ризику помилок при відображенні ремонтів, модернізації та реконструкції
Розширення аналітичної системи	Доповнення аналізу показниками завантаження обладнання, простоїв, витрат на ремонт і ефективності активної частини ОЗ	Виявлення резервів зростання фондівддачі та зниження собівартості
Посилення внутрішнього контролю	Проведення внутрішніх оглядів, формування реєстру застарілого обладнання, контроль технічного стану	Підвищення збереження активів і своєчасності управлінських рішень
Цифровізація облікових процедур	Розширення електронних довідників за об'єктами основних засобів в системі автоматизованого обліку	Оперативне формування інформації для бухгалтерії та технічних служб
Інвестиційне ранжування активів	Оцінювання об'єктів за технічним станом, витратністю утримання та впливом на результативність виробництва	Обґрунтоване оновлення виробничої бази підприємства

* складено автором

Послідовність удосконалення системи обліку та аналізу необоротних активів у ТОВ «Чорноморська іграшка», яку ми пропонуємо підприємству, буде наступна:

1. Оцінка наявної системи обліку, аналізу і контролю необоротних активів.
2. Виявлення проблемних ділянок: недостатня аналітичність, зниження фондівддачі, неповне інформаційне забезпечення щодо технічного стану активів.
3. Розроблення внутрішніх регламентів щодо документування, класифікації ремонтів і перегляду строків корисного використання.
4. Розширення аналітичного обліку за місцями експлуатації та центрами відповідальності.

5. Запровадження внутрішніх показників ефективності використання виробничого обладнання.

6. Інтеграція облікової інформації з технічним та управлінським аналізом.

7. Формування рішень щодо ремонту, модернізації, заміни або вибуття об'єктів.

8. Контроль результативності впроваджених змін.

В таблиці 3.8 узагальнимо окремо очікуваний практичний ефект від запропонованих заходів, оскільки він має не лише методичне, а й прикладне значення для підприємства.

Таблиця 3.8 – Очікуваний вплив запропонованих заходів на систему обліку та використання необоротних активів*

Сфера впливу	Прояв результату	Практичне значення для підприємства
Облік	Підвищення точності оцінки, класифікації та відображення руху активів	Зменшення ймовірності облікових помилок та викривлення фінансової звітності
Контроль	Посилення контролю за наявністю, станом і використанням обладнання	Своєчасне виявлення непридатних, неефективних або надлишкових об'єктів
Аналіз	Розширення системи показників оцінки ефективності використання активів	Виявлення резервів підвищення фондоддачі та продуктивності
Управління витратами	Чіткіше розмежування ремонтів, модернізації та капітальних інвестицій	Поліпшення формування собівартості та достовірності фінансового результату
Інвестиційна політика	Ранжування об'єктів за критичністю та ефективністю	Обґрунтований вибір напрямів оновлення виробничої бази
Виробнича діяльність	Краще завантаження обладнання і скорочення непродуктивних простоїв	Підвищення результативності використання матеріально-технічного потенціалу

* складено автором

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що удосконалення організації та методики обліку та аналізу необоротних активів у ТОВ «Чорноморська іграшка» має здійснюватися на основі комплексного підходу, який поєднує бухгалтерську точність, аналітичну деталізацію, внутрішній контроль та управлінську орієнтацію. Для досліджуваного підприємства ключового значення набувають ті заходи, які дозволяють підвищити віддачу від уже наявної виробничої

бази, забезпечити своєчасне оновлення обладнання та посилити інформаційну підтримку прийняття рішень у сфері експлуатації, ремонту і модернізації основних засобів. Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню якості обліково-аналітичного забезпечення управління необоротними активами, зміцненню внутрішнього контролю та зростанню ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні, нормативно-правові, методичні та практичні аспекти обліку та аналізу необоротних активів, а також обґрунтовано напрями їх удосконалення на матеріалах ТОВ «Чорноморська іграшка». За результатами проведеного дослідження встановлено, що необоротні активи є важливою складовою ресурсного потенціалу підприємства, оскільки формують матеріально-технічну базу виробництва, забезпечують безперервність господарського процесу та безпосередньо впливають на обсяг випуску продукції, витрати, фінансові результати і конкурентоспроможність суб'єкта господарювання.

У першому розділі узагальнено наукові підходи до трактування економічної сутності необоротних матеріальних активів, розкрито їх класифікацію, оцінку та особливості нормативного регулювання в системі бухгалтерського і податкового обліку. Встановлено, що методологічною основою фінансового обліку виступають положення П(С)БО, НП(С)БО, План рахунків та методичні рекомендації, а в податковому аспекті ключову роль відіграють норми Податкового кодексу України, які визначають групи основних засобів і мінімально допустимі строки амортизації. Доведено, що відмінності між вимогами фінансового та податкового обліку ускладнюють організацію облікових процедур і підвищують значення належно сформованої облікової політики підприємства.

У другому розділі здійснено аналіз організаційно-економічної характеристики та фінансово-господарської діяльності ТОВ «Чорноморська іграшка», а також проведено оцінку стану і динаміки необоротних активів підприємства. Установлено, що підприємство має виробничий характер діяльності, використовує спеціалізоване технологічне обладнання, а тому ефективність експлуатації необоротних активів має визначальний вплив на кінцеві результати його функціонування. Аналіз показав погіршення більшості ключових показників у звітному році, зокрема скорочення обсягів виробництва та реалізації продукції,

зниження продуктивності праці, погіршення фінансового результату та зменшення фондівдачі, незважаючи на зростання середньорічної вартості основних засобів. Це свідчить про недостатню ефективність використання наявного виробничого потенціалу та потребу в удосконаленні системи управління необоротними активами.

У ході аналізу структури необоротних активів встановлено, що в їх складі домінують основні засоби, які становлять переважну частку довгострокових ресурсів підприємства. Це підтверджує, що саме основні засоби формують матеріальну основу діяльності ТОВ «Чорноморська іграшка», а отже, потребують постійного контролю за технічним станом, ефективністю використання, доцільністю оновлення та правильністю відображення в обліку.

У третьому розділі досліджено стан організації бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту необоротних активів на підприємстві. Встановлено, що ТОВ «Чорноморська іграшка» здійснює облік необоротних активів відповідно до чинних нормативно-правових вимог, використовує автоматизовану систему «ІТ Підприємство», веде синтетичний і аналітичний облік за відповідними рахунками та застосовує прямолінійний метод нарахування амортизації. Разом із тим дослідження показало, що для підвищення ефективності обліково-аналітичного забезпечення необхідно посилити внутрішній контроль, удосконалити документування руху активів, конкретизувати підходи до розмежування поточних ремонтів і поліпшень, а також розширити управлінське використання даних аналітичного обліку.

Дослідження методичних засад аудиту необоротних активів підтвердило, що для підприємства найбільш ризиковими залишаються питання правильності формування первісної вартості, нарахування амортизації, класифікації витрат на ремонт і модернізацію, документального оформлення введення в експлуатацію та списання об'єктів, а також належного підтвердження права власності на активи. Отже, аудит цієї ділянки повинен базуватися на поєднанні процедур пе-

ревірки, внутрішнього контролю та аналітичного оцінювання ефективності використання активів.

На основі проведеного дослідження обґрунтовано такі пропозиції щодо вдосконалення обліку, аналізу та внутрішнього контролю необоротних активів у ТОВ «Чорноморська іграшка»:

1. Доцільно поглибити аналітичний облік необоротних активів шляхом ведення його не лише за інвентарними об'єктами, а й за місцями експлуатації, виробничими дільницями, центрами відповідальності та функціональним призначенням обладнання, що дозволить підвищити деталізацію інформації про використання активів і витрати на їх утримання.

2. Необхідно удосконалити внутрішнє документування руху необоротних активів через запровадження додаткових аналітичних форм, у яких фіксуватимуться дата фактичного введення об'єкта в експлуатацію, режим його роботи, факти простою, проведення ремонтів, технічний стан та відповідальні особи.

3. Доцільно регулярно переглядати строки корисного використання й ліквідаційну вартість окремих груп основних засобів, особливо активної частини виробничого обладнання, з урахуванням фактичної інтенсивності його використання та технічного стану.

4. Доцільно розробити внутрішній регламент щодо розмежування витрат на поточний ремонт, технічне обслуговування, модернізацію, реконструкцію та інші поліпшення, що дасть змогу зменшити ризик помилок при їх відображенні в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності.

5. До системи внутрішнього економічного аналізу варто включити додаткові показники ефективності використання необоротних активів, зокрема коефіцієнт завантаження обладнання, частку простоїв, витрати на ремонт у вартості активної частини основних засобів, результативність використання окремих виробничих дільниць та динаміку віддачі ключового обладнання.

6. Необхідно посилити внутрішній контроль за технічним станом і рухом основних засобів через періодичні внутрішні огляди, формування реєстру мо-

рально застарілих або малоефективних об'єктів, своєчасне оновлення інвентарних карток і документування результатів інвентаризації.

7. Доцільно розширити використання можливостей автоматизованої системи обліку для накопичення і систематизації інформації про первісну, залишкову та амортизовану вартість об'єктів, історію ремонтів, технічних оглядів, простоїв і переоцінки, що підвищить оперативність формування даних для бухгалтерських і управлінських потреб.

8. З огляду на виявлене зниження фондівіддачі та погіршення фінансових результатів, підприємству доцільно запровадити систему внутрішнього ранжування основних засобів за рівнем технічного стану, виробничого навантаження, витратності утримання та впливу на собівартість продукції з метою обґрунтування рішень щодо модернізації, заміни або вибуття окремих об'єктів.

Практична реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню достовірності облікової інформації, покращенню якості внутрішнього контролю, зниженню ризику викривлень у фінансовій звітності, посиленню аналітичної бази управління та більш ефективному використанню наявного виробничого потенціалу підприємства. Запропоновані рекомендації мають прикладний характер і можуть бути використані ТОВ «Чорноморська іграшка» для вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління необоротними активами та підвищення результативності господарської діяльності.

Отже, поставлену в роботі мету досягнуто, а визначені завдання виконано в повному обсязі. Проведене дослідження підтвердило, що підвищення ефективності використання необоротних активів на підприємстві потребує комплексного підходу, який поєднує удосконалення обліку, аналізу, внутрішнього контролю та аудиту, а запропоновані в роботі висновки і пропозиції спрямовані на зміцнення матеріально-технічної бази підприємства, поліпшення інформаційного забезпечення управління і підвищення ефективності діяльності ТОВ «Чорноморська іграшка».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білуха М. Т., Микитенко Т. В. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит: підручник. Київ: Українська академія оригінальних ідей, 2005. 888 с.
2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підруч. для студентів спец. «Облік і аудит» вищ. навч. закл. 8-е вид., доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута», 2009. 912 с.
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 10.05.2026).
4. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 522 с.
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 12.05.2026).
6. Давидов Г. М. Аудит: підруч. 2-е вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2004. 511 с.
7. Дебіторська заборгованість: що це, види та правила обліку. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7708-debtorska-zaborgovanst> (дата звернення: 10.02.2026).
8. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 02.05.2026).
9. Конспект лекцій з дисципліни «Аналіз господарської діяльності з курсовою роботою» для здобувачів вищої освіти ступеню «Бакалавр» спеціальності 071 «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і аудит», денної та заочної форми навчання, у 2-част., частина 1

«Управлінський аналіз» / уклад. Н. М. Купріна, О. П. Антонюк, Х. О. Баранюк. Одеса: ОНТУ, 2025. 73 с.

10. Корінько М. Д. Контроль та аналіз діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2007. 429 с.

11. Кравченко О. В. Облік необоротних активів підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2018. Вип. 28. С. 112–117.

12. Лень В. С., Гливенко В. В. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика: навч. посіб. 3-тє вид. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 608 с.

13. Луцька Н., Цюцяк І., Цюцяк А. Сутність основних засобів та аналіз ефективності їх використання в умовах цифрової трансформації. Галицький економічний вісник. 2024. № 6 (91). С. 71–80. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/48258/2/GEJ_2024v91n6_Lutska_N-The_essence_of_fixed_assets_71-80.pdf (дата звернення: 10.04.2026).

14. Методичні вказівки до виконання курсової роботи з дисципліни «Аналіз господарської діяльності з курсовою роботою» для здобувачів вищої освіти ступеню «Бакалавр» спеціальності 071 «Облік і оподаткування», ОПП «Облік і аудит» / уклад. О. П. Антонюк, Т. М. Ступницька, Н. М. Купріна, Х. О. Баранюк, Л. М. Головаченко. Одеса: ОНТУ, 2025. 39 с.

15. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів: затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30.09.2003 № 561. URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 12.05.2026).

16. Методи нарахування амортизації основних засобів. Інформаційний лист ДПС України від 31.12.2024. URL: <https://tr.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-398313.html> (дата звернення: 13.05.2026).

17. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів: наказ Міністерства фінансів України від 16.11.2009 № 1327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1327201-09#Text> (дата звернення: 12.04.2026).

18. Міжнародний стандарт аудиту 500 «Аудиторські докази». У: Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. URL: <https://mof.gov.ua/uk/download/page/4976> (дата звернення: 10.04.2026).

19. МСА 315 (переглянутий) «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвого викривлення». URL: [https://ifacweb.blob.core.windows.net/publicfiles/2024-03/\(8\)%20IAASB-ISA-315-first-time-implementation-guidance%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0.pdf](https://ifacweb.blob.core.windows.net/publicfiles/2024-03/(8)%20IAASB-ISA-315-first-time-implementation-guidance%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0.pdf) (дата звернення: 12.04.2026).

20. Мулик Т. О. Аналіз основних засобів підприємства: методичні та практичні аспекти. Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 46. С. 113–122. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/46_2020_ukr/21.pdf (дата звернення: 10.03.2026).

21. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затверджено наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 05.03.2026).

22. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 № 237 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення: 16.03.2026).

23. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції»: наказ Міністерства фінансів України від 26.04.2000 № 91 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00#Text> (дата звернення: 12.03.2026).

24. Національні положення (стандарты) бухгалтерського обліку: офіційний вебсайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1> (дата звернення: 28.02.2026).

25. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи»: наказ Міністерства фінансів України від 18.10.1999 № 242 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99> (дата звернення: 11.03.2026).
26. Облік дебіторської заборгованості: пам'ятка від редакції. URL: <https://news.dtkr.ua/accounting/individual-transactions/93393-oblik-debitorskoyi-zaborgovanosti-pamiatka-vid-redakcii> (дата звернення: 16.03.2026).
27. Основні засоби підприємства: методика аналізу та ефективність використання. Трансформаційна економіка. 2023. № 5 (05). С. 75–81. URL: <https://transformations.in.ua/index.php/journal/article/view/67> (дата звернення: 14.04.2026).
28. Пархоменко В. М. Організація бухгалтерського обліку: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 256 с.
29. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 11.03.2026).
30. Порядок відображення в бухгалтерському обліку створення нематеріальних активів. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/poryadok-vidobrazhennya-v-buhgalterskomu-obliku-stvorenniya-nematerialnih-aktiviv.html> (дата звернення: 16.04.2026).
31. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів»: затверджено наказом Міністерства фінансів України від 24.12.2004 № 817. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05> (дата звернення: 24.03.2026).
32. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : затверджено наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 92 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (дата звернення: 23.03.2026).

33. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 20.02.2026).

34. Про внесення змін до деяких національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі: накази Міністерства фінансів України від 11.07.2024 № 338 та від 08.07.2024 № 329. URL: <https://decentralization.ua/news/18882> (дата звернення: 16.03.2026).

35. Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 № 88 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95> (дата звернення: 17.05.2026).

36. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи»: наказ Міністерства фінансів України від 18.11.2005 № 790 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05> (дата звернення: 12.04.2026).

37. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 32 «Інвестиційна нерухомість»: наказ Міністерства фінансів України від 02.07.2007 № 779 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0823-07> (дата звернення: 25.03.2026).

38. Про затвердження типових форм з обліку та списання основних засобів суб'єктами державного сектору та порядку їх складання: наказ Міністерства фінансів України від 13.09.2016 № 818. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1336-16#Text> (дата звернення: 14.03.2026).

39. Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку наказ Міністерства фінансів України від 12.01.2023 № 18. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE39227?an=1> (дата звернення: 14.02.2026).

40. Сопко В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2006. 526 с.

41. Ткаченко А. М., Задніпрянна Т. С. Особливості визначення показників ефективності використання основних засобів підприємства. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2014. Вип. 1 (1). С. 51–55. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpaeiv_2014_1\(1\)__9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpaeiv_2014_1(1)__9) (дата звернення: 20.03.2026).

42. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: підруч. 7-е вид. Київ: Алерта, 2016. 928 с.

43. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції»: наказ Міністерства фінансів України від 26.04.2000 № 91 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00#Text> (дата звернення: 14.04.2026).

44. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інвестиції»: наказ Міністерства фінансів України від 26.04.2000 № 91 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00#Text> (дата звернення: 17.03.2026).

Додаток А
Апробація результатів наукового дослідження кваліфікаційної роботи
на науковому колоквіумі кафедри фінансів, обліку та аудиту
«Дослідження сучасних аспектів та інструментів: фінансів, банкінгу, фінансового обліку, аналізу та аудиту в системі управління діяльністю суб'єктів національної економіки»

Витяг

з протоколу № 12

засідання кафедри фінансів, обліку та аудиту

від 23.04.2026р.

Голова засідання кафедри: в.о. завідувача кафедри фінансів, обліку та аудиту проф.Мельник Ю.М.

БУЛИ ПРИСУТНІМИ: професори: Іванченкова Л.В, НемченкоВ.В.; доценти: Антонюк О.П., БаранюкХ.О. (докторант), Васьковська К.О., Євтушевська О.О., МарковаТ.Д., Склад Л.Б., Ступницька Т.М., Тарасова О.В.; старші викладачі та асистенти: Пчелянська Г.Б., Гребеникова Н.А.; ст. лаборант: Золотухіна С.А.

СЛУХАЛИ: в.о. завідувача кафедри фінансів, обліку та аудиту проф. Мельника Ю.М. про результати наукового колоквіуму: **«Дослідження сучасних аспектів та інструментів: фінансів, банкінгу, фінансового обліку, аналізу та аудиту в системі управління діяльністю суб'єктів національної економіки»**, який проводився 17 квітня 2026 року в рамках наукової школи «Забезпечення конкурентоспроможності та ефективності функціонування національної економіки та її суб'єктів»кафедри фінансів, обліку та аудиту Одеського національного технологічного університету.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити результати наукового колоквіуму **«Дослідження сучасних аспектів та інструментів: фінансів, банкінгу, фінансового обліку, аналізу та аудиту в системі управління діяльністю суб'єктів національної економіки»** з наряду наукової школи кафедри фінансів, обліку та аудиту **«Забезпечення конкурентоспроможності та ефективності функціонування національної економіки та її суб'єктів»**, який проводився 17.04.2026 р.

2. Здобувачам вищої освіти СВО «Бакалавр» та СВО «Магістр» спеціальностей 071(D1) «Облік і оподаткування», ОПП «Облік і аудит» та 072 (D2) «Фінанси, банківська права, страхування та фондовий ринок», ОПП «Фінанси, банківська права, страхування та фондовий ринок», докторантам та аспірантам, які підготували доповіді на науковий колоквіум 17.04.2026р. в рамках дослідження за темами КРМ, КРБ та дисертацій, що виконуються відповідно до затверджених тем на підставі наказів ОНТУ, надати апробацію наукових досліджень, а саме:

2.47. Здобувачці СВО «Бакалавр», ННІЕУіБ ім. Г.Е. Вейнштейна спеціальності 071 «Облік і оподаткування», ОПП «Облік і аудит» Марощук О.А., тема доповіді: **«ОБЛІК НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА: АСПЕКТИ ВІДОБРАЖЕННЯ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ»**, науковий керівник – к.е.н., доц. Склад Л.Б.

В.о. завідувача кафедри фінансів,
обліку та аудиту, д.е.н., проф.

/ПІДПИСАНО/

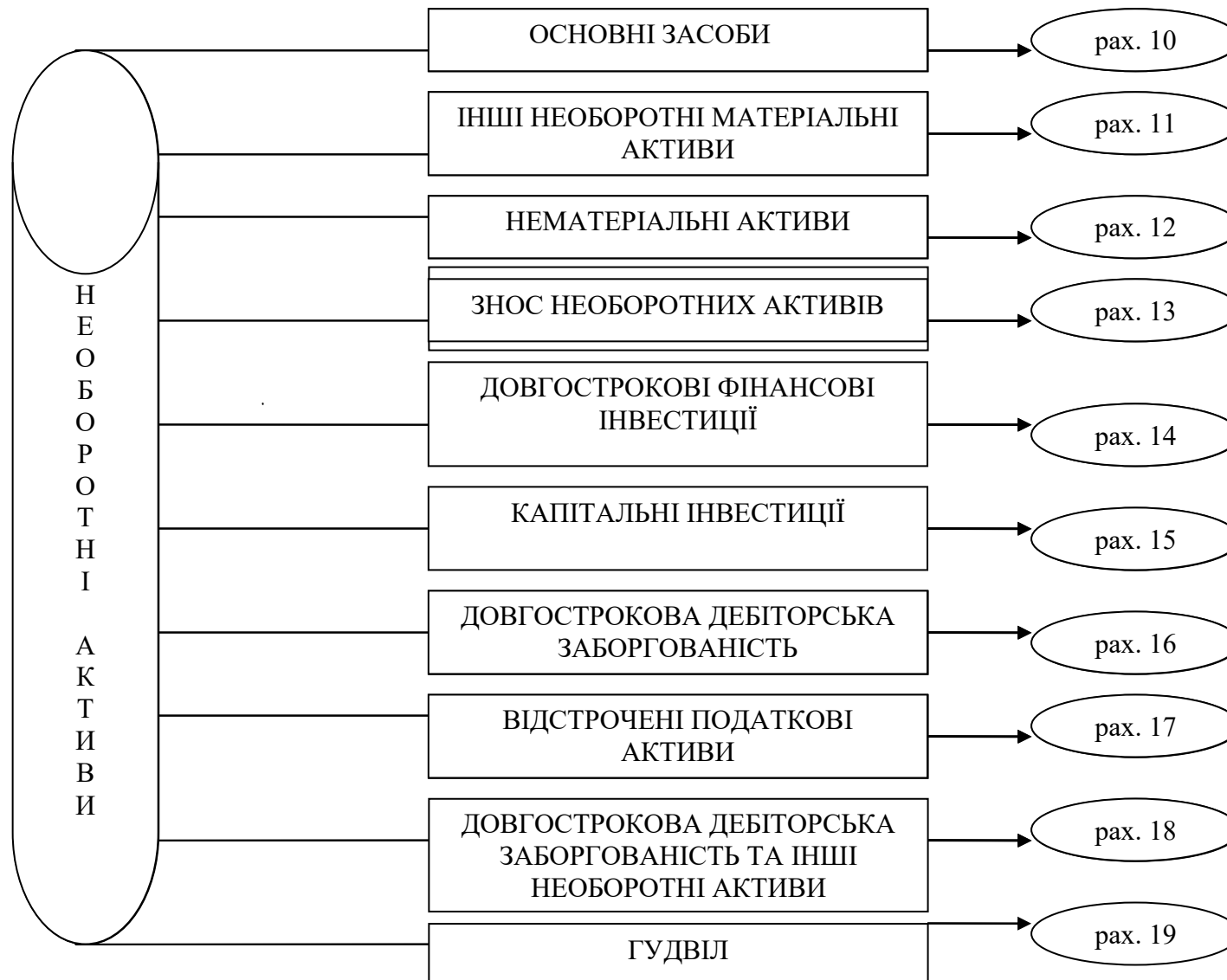
Юрій МЕЛЬНИК

В.о. секретаря

/ПІДПИСАНО/

Світлана ЗОЛОТУХІНА

Додаток Б
Класифікація необоротних активів

Додаток В

Класифікація нематеріальних активів

